

**SZEGHALOM KISTÉRSÉG TÖBBCÉLÚ TÁRSULÁS
GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAMJÁNAK
AKTUALIZÁLÁSA**

HELYZETÉRTÉKELÉS

*Szeghalomi Kistérség Többcélú Társulás
megbízásából készítette:*

a Magyar Tudományos Akadémia
Regionális Kutatások Központja
Alföldi Tudományos Intézet
Békéscsabai Osztály

Békéscsaba, 2009

Témavezető:

Dr. Nagy Gábor tudományos főmunkatárs

Szerzők:

Belanka Csaba István PhD-hallgató

Dr. Nagy Erika tudományos főmunkatárs

Technikai szerkesztő:

Vámosné Zöld Márta

Tartalom

HELYZETÉRTÉKELÉS	7
A Szeghalomi Kistérség az ország, a régió és a megye gazdaságában	7
Kistérségi kísérleti GDP becslés a 2007-es évre	8
<i>Módszertani megjegyzések</i>	8
Vállalkozási aktivitás a Szeghalomi Kistérségben	10
A foglalkozási struktúra sajátosságai	14
<i>Ágazati megoszlás</i>	14
<i>Foglalkoztatási főcsoportok szerinti megoszlás</i>	14
<i>A foglalkoztatás jellege</i>	14
<i>Ingázási sajátosságok.....</i>	15
A gazdaság humán erőforrásai	16
<i>Iskolázottság, képzettség</i>	16
<i>Munkanélküliség és segélyezés a Szeghalomi Kistérségben.....</i>	17
Gazdasági ágazatok elemzése	24
<i>Agrárium, élelmiszergazdaság</i>	24
<i>Turizmus, idegenforgalom a szeghalomi kistérségben</i>	25
<i>A szolgáltató szektor szerepe és struktúrája a térségben</i>	31
A gazdasági fejlődés infrastrukturális pillérei	36
<i>Elérhetőség és tömegközlekedési ellátottság a szeghalomi kistérségben</i>	36
<i>A kistérségi gazdaság informatikai alapjai</i>	39
<i>Ipari parkok, vállalkozási övezet, logisztikai kapacitás, ingatlanok</i>	40
Helyi elképzelések a térségi gazdaság fejlesztéséről – A kérdőíves felmérés és az interjúk	
tanulságai	43
<i>Önkormányzati tapasztalatok</i>	44
<i>Vállalkozói vélemények</i>	46
A szeghalomi kistérség pályázati aktivitása	
a gazdaságfejlesztés szemszögéből az elmúlt években	48
<i>A gazdaság fejlesztését közvetlenül támogató helyi akciók</i>	49
<i>A térségi gazdaság fejlesztésére közvetett hatást gyakorló pályázatok</i>	50
<i>A pályázati tevékenység értékelése</i>	52
Forrástérkép	54
SWOT-analízis a térségi gazdaságról.....	55

Helyzetértékelés

A Szeghalomi Kistérség az ország, a régió és a megye gazdaságában¹

A szeghalomi kistérség az ország erősen koncentrált gazdasági rendszerében periférikus helyzetet tölt be. Bár a hazai kistérségek közül az értékesítés nettó árbevételét tekintve az utolsó harmad elején foglal helyet, ez az országos adatnak alig 0,057 százaléka. A Dél-Alföldön a kistérség gazdasági erő tekintetében hátulról a hetedik a térségek sorrendjében, ezzel a régió gazdasági teljesítményéhez mintegy 0,93%-kal járul hozzá. A megyén belüli helyzet sem sokkal kedvezőbb. Gazdasági teljesítményt tekintve csupán a sarkadi kistérséget múlja felül, de a mezőkovácsházai mögött már jelentősen elmarad a nettó értékesítést tekintve. Bár Békés megye maga is perifériának tekinthető az ország gazdasági szerkezetében, a szeghalomi kistérség teljesítménye még e szerény érték 5%-át sem éri el.

Az előállított bruttó hozzáadott érték (22,3%) az országos átlagot (21,7%) meghaladó, de nem kiugró érték. A mezőgazdaság kistérségen belül betöltött jelentős szerepét és magas hozzáadott érték termelő képességét figyelembe véve ez azt jelzi, hogy az egyéb termelő és szolgáltató tevékenységek jelentős része az országos átlagot el nem érő értéktöbblet előállítására képes.

A helyi székhelyű kettős könyvelésű cégek jegyzett tőke állománya és a gazdasági teljesítmény lényegében megfelel egymásnak, mind országosan, mind a régióban, vagy a megyében elfoglalt helyzetet tekintjük.

A kistérség gazdaságában jelen van a külföldi tőke, de részaránya alig haladja meg a 8%-ot. Ez messze elmarad az országos, de még a külföldi tőke által kevésbé preferált regionális és megyei adatoktól is. A térség gazdasági szereplői zömmel belföldi piacra termelnek, a külpiazi értékesítés részesedése alig haladja meg a 16%-ot. A külpiazi aktivitás szintje a megyén belül nem rossz, sőt regionális összevetésben is közepesnek számít, ám országos összevetésben gyenge.

A gazdaság teljesítményével összevetve a beruházási aktivitás gyenge-közepes, az éves értékesítés 4% körül ingadozik. Ez azt jelenti, hogy a termelő eszközök, gépek, berendezések és épületek állománya átlagosan 25 év alatt újulna meg, ami különösen a technológia igényes ágazatok esetében rendkívül lassú innovációs folyamatot jelez. Ezzel együtt a beruházási aktivitás a megyén belül jó közepes, sokkal kedvezőbb a sarkadi, mezőkovácsházai, szarvasi adatoknál, s fajlagosan a békési kistérségnél is. A régióban is hasonlóan közepes a beruházási aktivitás szintje, ami sokkal inkább a Dél-Alföld évtizedek óta kiugróan alacsony beruházási aktivitására utal, mint a szeghalomi kistérség kedvező adataira. Ezzel együtt, a beruházási aktivitást tekintve a kistérség az országos lista második harmadának vége felé foglal helyet, kedvezőbb helyzetet, mint ami a gazdasági teljesítmény alapján következne.

¹ A fejezet megállapításait a TeIR adatbázis alapján dolgoztuk ki. Az elemzés korlátja, hogy csak a kettős könyvelést végző, helyi székhelyű cégek teljesítményével számol, így pl. a szeghalomi kistérség esetében a Henkel körösladányi egységének gazdasági teljesítménye nem jelenik meg az adatokban.

Kistérségi kísérleti GDP becslés a 2007-es évre²

Módszertani megjegyzések

A kistérségi GDP-becslés alábbi módszere azon alapul, hogy alapvetően a KSH hivatalos megyei GDP-jét a megyéken belül a bruttó személyi jövedelemtömeg alapján osztottuk meg kistérségek között. Utóbbira elérhető településszintű adat is, és igen jól korrelál a GDP-vel a személyi jövedelem, ezért szakmailag ez korrekt módszer. Az így kapott kistérségi GDP-adatot kellett korrigálni kistérségek munkahelyszámának és foglalkoztatotti létszámának aránya felhasználásával. Erre azért volt szükség, mert a GDP-t a munkahelyek elhelyezkedése alapján rendelik területhez, viszont a megosztásra használt személyi jövedelem-adat lakóhely szerint áll rendelkezésre, az ebből fakadó hibát igyekeztünk mérsékelni ezáltal.

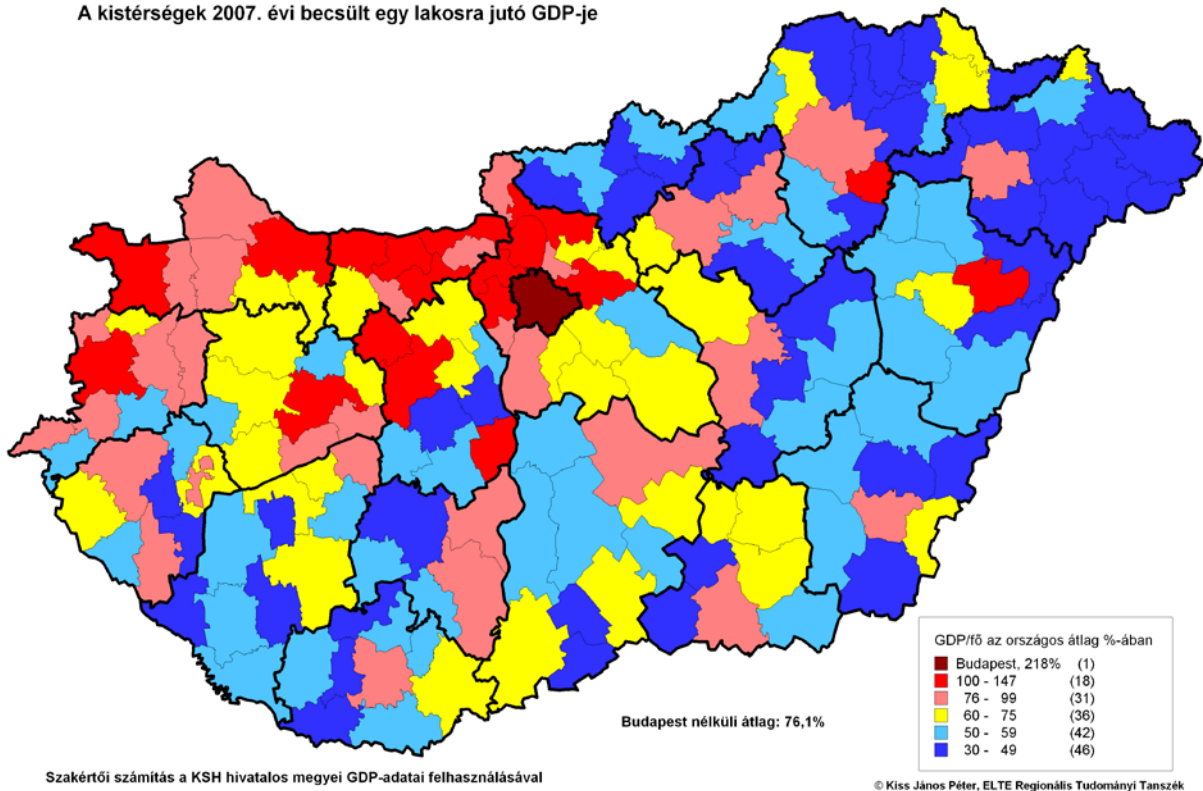
Megjegyezzük, hogy térségek társadalmának „fejlettségére”, „gazdagságára” vonatkozóan a GDP-nél jobbnak tartjuk a személyi jövedelem-adatok használatát, a kistérségi GDP-becslésnek szigorúan csak a **GAZDASÁG** működésének szempontjából van értelme. A térségek közötti szóródás egyébként a GDP/fő érték alapján jóval nagyobbak mutatkozik, mint bármely egyéb mutató, akár a személyi jövedelmek szerint, itt például Budapest az országos átlag 217%-a (a „vidék”, azaz a többi kistérség átlagának 2,8-szerese), míg a másik szélsőség, a Bodrogi kistérség az országos átlagnak csak a 30%-a. Az általunk használt egyszerű becslési eljárásnak – a személyi jövedelem-adat számításba történő bevonásának – az a legnagyobb hibája, hogy valamelyest csökkenti a szórást. (Tehát, ha, a KSH módszertanával számítanánk ki a kistérségi GDP-t még a jelenleginél is nagyobb szóródást kapnánk).

A GDP-adatokat ábrázoló *térkép* értékeléséhez:

1. Budapest külön kategóriát alkot az ország térstruktúráján belül;
2. Az élénkpiros színű kistérségek haladják meg az országos átlagot (Budaörs a legjobban, 47%-kal),
3. A húspiros színűek az országos átlagnál rosszabbak, de a Budapest nélküli ún. „vidéki” átlagnál - 76,1% - még jobbak. Látszik azonban, hogy még együttesen csak 50 kistérség ez a 174-ből (viszont mivel a nagyvárosok szinte mindegyike ilyen kategória, a népességi arányuk már 50% körüli).
4. A legrosszabb kategória GDP/fő értéke az országos átlag felét sem éri el. Megjegyzendő azonban, hogy utóbbiak között nem csak a valóban nagyon súlyos helyzetű válságtérségek szerepelnek, hanem sok olyan is, ami azért tűnik csak kiugróan kedvezőtlen helyzetűnek, mert nincsen benne komolyabb méretű település, ahol komolyabb helyi gazdaság lenne (a legutóbbi kistérségi reform során önállóvá vált kistérségek – pl. a pacσαι, kadarkúti – majd mindegyike ilyen).
5. Jól mutatja mindez tehát a gazdaság, a jövedelemtermelés alapvető városi koncentrációját – ez minden modern gazdaságban törvényszerűen így van – , de azt is, hogy a kistérségek számának bővülését (138-150-168-174) legtöbbször az motiválta, hogy minél elmaradottabbnak mutatkozzanak bizonyos települések, vagy térségek ezáltal több támogatásra legyenek jogosultak - ami viszont magyar sajátosság...

² Dr. Kiss János Péter egyetemi adjunktus (ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék) számítása alapján.

A kistérségek 2007. évi becsült egy lakosra jutó GDP-je

A szeghalomi térség egy főre jutó GDP-je 2007-ben nagyjából az országos átlag fele körül alakulhatott, figyelembe véve a nem helyi központú, de a térségben működő vállalatok teljesítményét is. Ez a vidéki átlaghoz viszonyítva nagyjából kétharmados fejlettségi szintnek felel meg, ami az ország kistérségei között a 124-ik helyre volt elég. A dél-alföldi régióban ez a teljesítmény a kiskőrösi, kiskunmajsai, makói térségek fajlagos GDP-jével mutat hasonlóságot, s jócskán megelőz további hét térséget. Így a 25 régióbeli kistérség között a középső harmad aljára sorolható a lokális gazdaság értéktermelő képessége.

1. táblázat A fajlagos GDP becsült nagysága 2007-ben a Dél-Alföld régió kistérségeiben

Kistérség neve	Térségekód	GDP/fő (e Ft)	Az országos átlag %-ában	A vidéki átlag %-ában	Kistérségek sorrendjében
Bajai	3301	1580,9	62,4	82,0	80
Bácsalmási	3302	1106,3	43,7	57,4	148
Kalocsai	3303	1513,0	59,7	78,4	89
Kecskeméti	3304	2155,5	85,1	111,8	37
Kiskőrösi	3305	1275,1	50,3	66,1	127
Kiskunfélegyházai	3306	1616,3	63,8	83,8	77
Kiskunhalasi	3307	1770,6	69,9	91,9	62
Kiskunmajsai	3308	1365,2	53,9	70,8	105
Kunszentmiklósi	3309	1417,7	56,0	73,6	100
Jánoshalmi	3310	1166,0	46,0	60,4	140
Békéscsabai	3401	2043,5	80,6	105,9	43
Mezőkovácsházai	3402	1114,5	44,0	57,8	147
Orosházai	3403	1467,0	57,9	76,1	93

Sarkadi	3404	806,4	31,8	41,8	173
Szarvasi	3405	1448,4	57,2	75,2	96
Szeghalomi	3406	1276,8	50,4	66,2	124
Békési	3407	1119,2	44,2	58,1	146
Gyulai	3408	1686,7	66,6	87,5	70
Csongrádi	3601	1546,2	61,0	80,2	84
Hódmezővásárhelyi	3602	1809,0	71,4	93,8	59
Kisteleki	3603	1097,3	43,3	56,9	150
Makói	3604	1371,6	54,1	71,1	104
Mórahalomi	3605	1062,2	41,9	55,1	156
Szegedi	3606	2267,1	89,5	117,6	33
Szentesi	3607	1816,9	71,7	94,2	58
Vidék			76,1	100,0	
Magyarország			100,0	131,4	

Forrás: Kiss János Péter számítása, 2009

Vállalkozási aktivitás³ a Szeghalomi Kistérségben

A térségben regisztrált vállalkozások száma 2007-ben 2444 volt, ami 1000 lakosra 55 vállalkozást jelent. A vállalkozási aktivitás ennek megfelelően alacsony, messze elmarad az országos, a régiós és a megyei átlagtól is. A 2006-ról 2007-re megfigyelt látványos növekedés (közel 300 új vállalkozás egy év alatt) nem a helyi gazdaság erőteljes pezsgésének a jele, hanem adminisztratív döntés eredménye: az östermelői regisztráció következménye. E lépés nélkül a vállalkozások száma vélhetően stagnáló-csökkenő pályán mozgott volna a 2007-es évben. A növekmény zöme nem a kistelepüléseken jelentkezett, Dévaványa (93), Füzesgyarmat (36), Körösladány (31), Szeghalom (103) és Vésztő (23) voltak az átalakulás térségi „nyertesei”.

A regisztrált vállalkozásokon belül a társas cégek száma évről évre szerény mértékben növekszik a térségben, 2007-re meghaladta az 500-at, ami bő 40%-kal magasabb a 2000. évi szintnél. A társas vállalkozások között a Kft-k (220), valamint a Bt-k (231) száma a legmagasabb, körükben folyamatos a növekedés. A szövetkezetek száma 2005-ben még 32 volt, ebből 2007-re 26 maradt (alapvetően a cégforma változása és nem a cégek eltűnése miatt történt a csökkenés), ezzel a szövetkezetek aránya a társas vállalkozások között 5% közelébe csökkent. Jogi személyiséggel 2007-ben összesen 257 cég rendelkezett, ebből összesen 11 volt Rt. (a többi Kft., illetve szövetkezet).

Az jogi személyiség nélküli vállalkozások száma 2000 és 2005 között még jelentősen növekedett (1785-ről 2000-re), ezen belül a növekmény háromnegyedét az újonnan alakult egyéni vállalkozók adták. 2006-ban azonban az egyéni vállalkozók száma már 103-mal csökkent, miközben a teljes jogi személyiség nélküli szférába sorolt vállalkozásoké is 98-cal mérséklődött. (Azaz, a jogi személyiség nélküli, de társas formában működő cégek száma szerény mértékben – öttel – emelkedett.) A megújult szabályozási háttér miatt az egyéni vállalkozók száma 2007-re 280-zal nőtt, a teljes jogi személyiség nélküli szféra pedig 282 céggel gyarapodott. (Vagyis a társas szegmensben összesen 2 új cég alakult az év során.) A jogi személyiséggel nem rendelkező társas cégek zöme betéti társaság, e szegmens adja a növekmény egészét, a többi (18) cég zöme közkereseti társasági formában működik.

³ A térség településein bejegyzett székhelyű gazdasági társaságok adatainak felhasználásával, a KSH T-STAR adatbázis adatai alapján.

A vállalkozások kistérségen belüli megoszlása nem egyenletes. Az öt városi jogállású településen a regisztrált vállalkozások jóval több mint 90%-a tömörül, ezen belül bő egyharmaduk Szeghalomban. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások számában is visszatükröződik a településnagyság, valamint a településhierarchiában elfoglalt helyzet. A városok, s különösen Szeghalom átlagos, vagy a feletti értékeket mutatnak, míg a falvakban a térségi átlagot el nem érő szintű a vállalkozói aktivitás. A vállalkozások koncentrációja 2000 óta erősödött a térségben: Bucsán 18-cal, Ecseghalván 1-gyel csökkent, Kertészszigeten 4-gyel, Körösújfaluban 3-mal nőtt a vállalkozások száma, miközben a városokban nagyságrenddel nagyobb változásoknak lehettünk tanúi. Dévaványán 125-tel, Füzesgyarmaton 63-mal, Körösladányban 65-tel, Vésztőn 55-tel, a térségi központ Szeghalomban 202-vel emelkedett a regisztrált cégek száma.⁴

A társas vállalkozások között a városok súlya szintén 90% felett van, bár a Bucsán bejegyzett 26, vagy az ecseghalvi 15 vállalkozás a faluk méretéhez viszonyítva jelentősnek mondható. E két faluban a társas vállalkozások száma emelkedést mutat, így Bucsán a 2000. évi 13,4%-ról 2007-re 32,9%-ra nőtt arányuk a regisztrált cégeken belül, Ecseghalván pedig 25%-ról 35% közelébe. Körösújfalu és különösen Kertészsziget vállalkozói szférája gyenge, utóbbiban nincs társas vállalkozás, előbbiben számuk 2000-hez viszonyítva felére (2-re) csökkent. A városok közül a legtöbb társas vállalkozás Szeghalomban található, a térség hasonló vállalkozásainak egyharmada (169), ugyanakkor a helyi cégeknek csak ötöde működik társas formában. A társas vállalkozások száma viszonylag magas Füzesgyarmaton (90, közel 24%) és Vésztőn (102, 25,5%), de a növekedési ráta a faluk közül Bucsán (13-ről 26-ra), a városok közül Körösladányban volt kiugró, ahol a 2000. évi 17-ről 2007-re 35-re nőtt a társas vállalkozások száma.

A jogi személyiséggel rendelkező cégek esetében szintén 90% feletti a városokban működő egységek aránya. A falvak közül csak Bucsán (14) és Ecseghalván (8) működik nagyobb tőkeerővel létrehozott társaság. Előbbiben a 13 Kft. mellett egy szövetkezet, utóbbiban 6 Kft. és 2 szövetkezet alkotja a kört. A városok közül a legkevesebb jogi személyiségű céget Körösladányban találtuk (19), ebből 14 volt Kft. és 5 szövetkezet. Dévaványán 33 cégből 31 a Kft. és 2 szövetkezet, Füzesgyarmaton a 45 jogi személyiségű vállalkozásból 42 a Kft. és 3 a szövetkezet. Vésztőn és Szeghalomban találunk a Kft-n és szövetkezeten kívül más jogi személyiségi formát választó társaságot (Rt-k), előbbiben egyet (a 48 Kft. és 4 szövetkezet mellett), utóbbiban ötöt (76 Kft. és 4 szövetkezet mellett). Az Rt-k alacsony száma és erős térbeli koncentrációja arra enged következtetni, hogy a gazdasági erő térbeli megoszlása erősebb, mint amit a vállalkozások térbeli struktúrája jelez. A dinamika mutatók alapján a jogi személyiségű cégek számának növekedése jelentős volt Bucsán (7-ről 14-re), Füzesgyarmaton (29-ről 45-re), Körösladányban (9-ről 19-re), Vésztőn (36-ről 53-ra) és Szeghalmon (51-ről 85-re).

A KSH adatai szerint a térségi szinten jelentős vállalkozások száma 15 (1000 millió Ft feletti árbevétel), ebből 13 társas vállalkozás. Középvállalatnak (100-1000 millió Ft közötti éves árbevétel) számítható 29 cég, ebből 25 társas, s térségi jelentőségűnek tekinthető további 58 cég, ebből 42 társas vállalkozás. A felső kategória bő fele Szeghalomban, negyede Dévaványán működik, a térségi térszerkezet nagyon egyenlőtlen. A középvállalatok megoszlása ennél kedvezőbb, 31% koncentrálódik Szeghalomban, 28% Vésztőn, de

⁴ Amennyiben a 2007-es év szabályozási változásaitól eltekintünk, úgy 2006-ig a falvak közül Bucsán és Ecseghalván 7-7-tel csökkent a cégek száma, Kertészszigeten a növekmény 4, Körösújfaluban 5 volt. Látható, hogy e településeken – Ecseghalvát leszámítva az őstermelők belépése nem változtatta meg a vállalkozási aktivitást! A városok közül Dévaványán a növekmény 32, Füzesgyarmaton 27, Körösladányban 34, Vésztőn 22, míg a térségi központ Szeghalomban 99.

Füzesgyarmat, Körösladány és Dévaványa is egyenként 3-4 céget tömörít. A térségi jelentőségű és a közepméretű cégek közül 1-1 már megjelenik Bucsán és Ecsegfalván is (a helyi szövetkezetek), de a városok súlya nagyon magas (95% feletti), s ezen belül Szeghalom egymaga a cégek 40%-át tömöríti. (A többi városban egyenként 7-10 ilyen vállalkozást találtunk.)

Valódi nagyvállalat – amely helyi központtal működik – nincs a kistérségben. Összesen nyolc olyan közepes méretű céget találtunk, melyek éves árbevétele 0,4-1 millió Euro szintre tehető. A térség gazdasági térstruktúrájának városi centralizáltságát mutatja, hogy ebből hat (BET-TEJ Bt., Bier Non-Stop Kft., Helvécia Protein Trade Kft., HIDI-SPED Kft., Layer Kft., illetve az időközben a Transalliance szövetségbe olvadt Rapidsped Kft.) Szeghalomban, a térség központjában telepedett meg, a további két cég közül egy Dévaványán (Déva Feed Trade Kft.), egy pedig Vésztőn (VÉBU Építő és Beruházó Kft.) található. A cégek közül egyedül a volt Rapidsped foglalkoztatott 100 főnél többet 2007-ben, ám a szállítványozási ágazatot is érzékenyen érintő gazdasági válság miatt vélhetően mára ez a cég is 100 fő alattivá zsugorodott. Ágazati szempontból a kereskedelmi és szállítványozási tevékenységek felülreprezentáltak (3-3 társaság), az élelmiszeripar és az építőipari kivitelezés 1-1 reprezentánst tudott mindössze felvonultatni.

A térségen kívüli cégek központból irányított egységek meghatározó szereplői a kistérség gazdasági életének, mind a foglalkoztatási szerepüket, mind az értéktermelésben, külső gazdasági kapcsolatrendszerek működtetésében, de akár a helyi adózáson keresztül a befogadó települések működtetésében és fejlesztésében.

A szeghalomi telephellyel rendelkező Billerbeck Budapest Kft.-t 1989-ben alapították, de a magyar kapcsolatok fejlesztése 1982-ig nyúlik vissza, amikor egy kooperációs szerződés keretében, német know-how felhasználásával kezdtek el pehelyaplanokat és párnákat gyártani. A szeghalomi telephely profilja teljes mértékben illeszkedik az eredeti termékskálához, bár a technológiai háttér több hullámban megújult az induláshoz képest.

A Csaba Metál Zrt. (100%-os hazai tulajdonú, békéscsabai székhelyű) részvénytársaság viszonylag későn, 1999-ben jött létre, s 2005-ben vásárolta meg az IKARUS-Főnix Kft. szeghalomi telephelyét az IKARUS Holding Rt.-től. A korábbi gyártási profil megtartása mellett 220-230 főnek adnak munkát. Legújabb fejlesztésük a 100 milliós költségből kifejlesztett CsM Urbanus városi forgalomra tervezett, de iskolabuszként is használható midibusz, melyet 2009 májusban mutattak be. A cég több jelentős európai gyártó megrendeléseit is teljesíti: Goldhofer (D) repülőgépvontatók, kamionok, szállítótrélerok; Mercedes (D) torziós karok, tehergépjármű hátfalak, RAVO (NL) utcai sepregető járművek komplett alváza. A Csaba Metál a gépipar területén klaszterszervezői tevékenységével fontos integrátora a térség ilyen irányú kitörésének.

A Felina Hungaria Kft. jogelődje 1979 óta van jelen Magyarországon. A német családi vállalkozásként létrehozott cég női fehérneműket gyárt, hazai piaci pozíciója: második. A Felina a textilipari cégek közül olyan szereplő, mely nem költöztette el cégét az olcsóbb bérű országokba, hanem tudatos fejlesztési politikával megtartotta a térségi munkahelyeket. Az 1992-ben létrejött magyarországi Kft. a német anyacég svájci leányvállalatához tartozik, termelési és logisztikai központját is Szeghalomban alakította ki. Közel 600 dolgozóval és négy telephellyel mára térség egyik legjelentősebb foglalkoztatójává nőtte ki magát, s kisebb cégekkel is sikeres együttműködési hálózatot építettek ki. A Felina Superbrand elismerést kapott 2008-ban. A cég motorja a textilipari tágabb együttműködéseknek, a műszaki megújulásnak, átfogóbban a textil és ruhaipar megújulásának.

A körösladányi ALPLA Kft. az osztrák anyacég 91. üzemeként jött létre műanyag csomagolóeszközök gyártására (folyékony tisztítószeres flakonok előállítás), melyben az anyacég Európában piacvezető. A saját fejlesztésű gépsorokon dolgozó Kft. szoros beszállítói kapcsolatban van a Henkel céggel, melynek keretében a két üzem fizikai összekapcsolódása is megvalósult a Körösladányi Ipari Park területén. A 1,5 milliárdos fejlesztés 55 munkahelyet teremtett és tartott meg, a fejlődés további irányát pedig a logisztikai szerepkör erősítése jelenti.

A Henkel Magyarország Kft. Körösladányi Gyára 1993-ban jött létre a helyi Ktsz. Üzletrészeinek felvásárlása nyomán. Az anyacég a világ 70 országában 340 leányvállalattal van jelen, amivel a saját területén a világ tíz legnagyobb cége között szerepel. A Körösladányban készülő textilöblítők, cipőápoló szerek, tisztítószeres és növényi tápoldatok Magyarország mellett további 22 országba kerülnek terítésre. A dolgozói létszám az 1991-es 142 főről 580 fő fölé emelkedett, melyből több mint 250 fő más településről ingázik be dolgozni. Körösladány a Henkel jelenlétéből áttételesen is profitál, hiszen a helyi adó befizetések a város infrastruktúrájának fejlesztését, a cég partnerségei betelepülő vállalkozásokat eredményeztek, illetve hozzájárultak helyi KKV-k működésének stabilizálásához, fejlődéséhez.

Az EJT Kft. (Dévaványa) a svájci bejegyzésű Boschung Holding AG tagja. A magyarországi leányvállalat 2007 nyarán jött létre, egy volt dévaványai Ikarus telephelyen. A vállalkozás úttisztító gépek és berendezések, illetve az azokhoz tartozó alkatrészek, és kiegészítők gyártásával foglalkozik. A recesszió hatására a komplett gépek gyártása iránti megrendelések száma jelentősen visszaesett a cégnél, de az alkatrészek, kiegészítők iránt még mindig növekvő a kereslet. A gépeket elsősorban nagy forgalmú közutak, repülőterek gyors, szezonális tisztítására használják. Jelenleg csak és kizárólag tengerentúli exportra termelnek. A vállalkozás a kezdeti 7 főt követően napjainkban 56 főt foglalkoztat, illetve munkaerő-kölcsönző cégtől további 39 főnek bér munka keretében ad munkát. Az telephelyen komoly beruházásokat hajtottak végre a cég a gyártási feltételeinek javítása érdekében saját erős beruházások során (tulajdonosi befektetés), illetve a fejlesztések és az új gépek iránti megrendelések felfutása esetén középtávú cél újabb üzemcsarnok felhúzása és a létszám növelése. A cég az alábbi munkakörökbe keresett 2009 folyamán munkavállalókat Dévaványára:

- *fémforgácsoló* (műszaki ismeretek, hagyományos és CNC berendezések kezelése, rajz alapján történő gyártás, német/angol nyelv középszintű ismerete);
- *raktáros* (targonca-vezetői jogosítvány (gázos), számítógép ismeret, raktárkészlet kezelése, német/angol nyelv középszintű ismerete);
- *beszerző* (Alkatrészek, anyagminőség, megmunkálási folyamatok ismerete, Német/angol nyelv tárgyalóképes ismerete, alapanyag-ellátás biztosítása, megrendelések lebonyolítása, fémmegmunkálásban való jártasság, számítógépes ismeret).

A munkaerő iránti igényekben megfogalmazott paraméterek egyértelműen magas technológiai színvonalat, exprotorientált termelést sugallnak és a további dinamikus fejlődés lehetőségét jelzik. Az EJT jelentős alvállalkozói kört szervezett maga köré, melyektől komplett részegységeket (is) vásárol, nem csupán a szeghalomi kis- és középvállalkozások köréből, hanem a térségen túli partnerekből is.

A non-profit vállalkozások száma 2000 óta jelentősen növekedett a térségben, 168-ról 224-re, ám 2004 óta érdemi növekedés már nem figyelhető meg e területen. A falvak közül jelentős gyarapodás csak Körösújfaluban történt (3-ról 5-re), ez annál érdekesebb, mivel a

klasszikus vállalkozási aktivitás szinte minden mutatója gyenge a településen. Itt és Kertészsziget esetében meg kellene fontolni az ún. „szociális gazdaság” fejlesztésének lehetőségét, a „for-profit” piaci alapú tevékenységek mellett, azokat kiegészítve. A városok aránya a non-profit szférába sorolt vállalkozások esetében is 90% feletti, súlyuk 2000 óta is növekedett. Dévaványán 17-ről 30-ra, Füzesgyarmaton 23-ról 34-re, Körösladányban 18-ról 26-ra, Vésztőn 30-ról 41-re, Szeghalomban 63-ról 73-ra. A szeghalomi mérsékelt növekedés következtében a térségi centrum súlya 37,5%-ról 32,6%-ra mérséklődött.

A foglalkozási struktúra sajátosságai

Ágazati megoszlás

A szeghalomi kistérségben az alapvetően alacsony foglalkoztatási szint mellett a másik sajátosság a mezőgazdasági jellegű foglalkoztatás relatíve magas szintje. 2001-ben közel 11%, 2005-ben vélhetően ennél is kissé magasabb arányú volt az agrárfoglalkoztatás részesedése. A terciarizáció előrehaladt a rendszerváltás után, 2001-ben már az aktív keresők relatív többsége (47%) dolgozott különböző szolgáltató tevékenységekben, ez 2005-re abszolút többséggé nőtt (nagyjából 53%-ra). Ez azt is jelenti, hogy az ipari foglalkoztatás súlya csökkent le jelentősen a térségben, elsősorban a 2000 környékén még létező ipari üzemek leépítései, bezárása, felszámolása miatt. Abszolút számokban kifejezve, az ipari foglalkoztatottak száma 235 fővel mérséklődött, enyhén javuló munkaerőpiaci környezetben, miközben az agráriumban szerény foglalkoztatási többlet, a szolgáltatásokban erősebb növekedés volt megfigyelhető.

Foglalkoztatási főcsoportok szerinti megoszlás

Látványosan nőtt a vezető és értelmiségi foglalkozási főcsoportban dolgozók száma és aránya a térségben (1533-ról 2925 főre), ez részben a növekvő vállalkozói rétegből, részben a javuló képzettségi struktúrából vezethető le. Az egyéb szellemi munkakörökben foglalkoztatottak – zömmel beosztott ügyintézők – száma is emelkedett, arányuk azonban csak mérsékeltén nőtt (13,3%-ról 14,2%-ra). Ennek következtében a lokális munkaerőpiac struktúrája egy erősen fizikai dominancia felől kezd eltolódni egy, a szellemi munka erőteljes jelenlétére épülő struktúra felé.

A fizikai munkakörök közül a szolgáltatási jellegűek, az agráriumhoz kötődő tevékenységek szerepe nőtt, az ipari és építőipari jellegű szakmunkáé látványosan csökkent, míg az egyéb típusú betanított és segédmunka súlya stagnált a térségben. Az ipari-építőipari jellegű foglalkozási főcsoport esetében közel 500 fős volt a visszaesés, ami nem magyarázható a munkanélküliek számának hirtelen növekedésével, ezek a dolgozók – vélhetően a nyugdíjazások révén – véglegesen „eltűntek” a lokális munkaerőpiacról, s új pályakezdőkkel nem töltődött fel kellő mértékben a csoport. Ez akár arra is utalhat, hogy a fiatal generáció számára az ipari és építőipari szakmunka presztízse lényegesen csökkent, ami veszélyes munkaerőpiaci folyamatok erősödését jelezheti.

A foglalkoztatás jellege

A térség aktív keresői zöme – az országos trendeknek megfelelően – alkalmazott, arányuk enyhén csökkent 2001 óta, elsősorban a vállalkozók számának növekedése miatt. A vállalkozók aránya (11,2%) kissé magasabb az országos átlagnál, hasonlóan az ún. egyéb kategóriába sorolt munkaerő súlyához (10,1%).

Ingázási sajátosságok

A 2001-es Népszámlálás adatai szerint a 12335 aktív keresőből 9344 volt az, aki helyben lakott és helyben dolgozott. Közel háromezer napi ingázót regisztráltak, miközben a helyben (értsd a szeghalomi térség településein) kínált összes munkahely száma 10941 volt. Az elingázók aránya a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyítva 24,2%, valamivel elmarad az országos átlag (26,9%) mögött, de magasabb a régió és a megye átlagánál. Az ingázási ráta a települések között közel sem egységes. A falvak esetében (Körösújfalut leszámítva) a helyi munkaerő 40-44%-a napi ingázó, azaz, ennyien nem tudnak a saját településükön a képzettségüknek megfelelő munkahelyet találni. A legalacsonyabb ingázási kényszer Szeghalomban jellemző, innen a helyi munkaerő 15,7%-a kényszerül napi ingázásra. A többi település esetében az arány 23-28% között mozog, azaz nagyjából megfelel a térségi és az országos átlagnak.

Míg a helyben dolgozók között legnagyobb arányban a közép generáció (30-49 évesek) jelenik meg, addig az ingázók között a fiatalok (15-29 évesek) aránya magas. Ez azt is mutatja, hogy a pályakezdők, a fiatal felnőttek számára kínált helyi munkahelyek száma és struktúrája kedvezőtlen, ami esetlegesen elvándorláshoz, tartós migrációs veszteséghez vezethet. Az ingázás másik sajátossága, hogy míg a helyben lakó és helyben dolgozó népesség, valamint a helyben foglalkoztatottak között csaknem egyforma számban találunk férfiakat és nőket, a napi ingázók között jelentős a férfibőlet (arányuk közel 72%), akik ezek szerint zömében a térség határain kívül találnak szabad, betölthető munkahelyeket a maguk számára.

A mezőgazdaság nem az a szektor, mely tömegeket készítet napi ingázásra. Az ingázók zöme (közel kétharmada) ipari, vagy építőipari cég alkalmazottja (1863 fő), további csaknem egyharmada valamely szolgáltató cégnél dolgozik, de nem helyben. Az ingázás fő motivációja vélhetően a helyinél magasabb, elérhető kereset lehet.

A térségi, vagy azon kívülről érkező ingázók számára a térség településein összesen közel 1600 munkahely (mint kínálat) áll rendelkezésre. Ennek térbeli megoszlása nagyon egyenlőtlen, hiszen közel 60%-a a térségközpont Szeghalomban, 11-12%-a Vésztőn, valamint Körösladányban, 6-7%-a Füzesgyarmaton, valamint Dévaványán. Ebben a tekintetben a városok központi szerepe megjelenik, de ennek mértéke szerény. Csupán Szeghalomról mondható el, hogy a munkaerő kínálata széles és sokszínű, a többi centrum esetében a kínált munkahelyek száma egyetlen esetben sem éri el a 200 főt.

Míg a helyben lakó és helyben dolgozók esetében a mezőgazdaság aránya 12,7%, addig a helyben kínált munkahelyek esetében a ráta már 11,6%-ra csökken (összesen 85 szabad munkahely). Az ipar súlya a helyben dolgozók között 35,7%, ami a kínált munkahelyekkel 39,8%-ra nő (1020 kínált ipari és építőipari munkahely). A különböző szolgáltató ágazatok esetében a fenti arányok 51,6, illetve 48,5%, ami 492, a beingázók számára kínált munkahelyet jelentett 2001-ben. A térségi ipari munkahelyek mérsékelt presztízsét a térségben ez a magas szám is jelzi, ami vélhetően az átlagot el nem érő bérszínvonal következménye.

A gazdaság humán erőforrásai

Iskolázottság, képzettség

A népesség iskolázottsága

A 7 éves és idősebb népességre vetített iskolázottsági adatok a térség egészét tekintve javuló képet mutatnak. A 8 osztálnál alacsonyabb iskolai végzettségű népesség aránya 28,7%-ról 25,7%-ra mérséklődött, a csak általános iskolát befejezett népességé pedig 31,4%-ról csökkent 27,2%-ra. A térség önmagához mért jelentős előrelépése országos, régiós, vagy akár megyei összevetésben mérsékelt, az alacsony képzettségűek aránya hiába csökkent több mint 7%-kal, az abszolút arányuk így is bőven 50% felett van a megfelelő népességből. A skála másik végpontját jelentő felsőfokú, illetve diplomás népesség viszont igen látványosan nőtt, előbbi 0,7-ről 1%-ra, utóbbi 3,5%-ról 7,7%-ra, köszönhetően a felsőoktatás tömegessé válásának. Kisebb ütemben, de nőtt az érettségizettek aránya is, miközben a szakmunkásoké inkább csökkent, mint stagnált.

Fontos jelzőszám a képzetlenek, a 8 osztályt végzettek, az érettségivel rendelkezők, valamint a diplomások arányának alakulása a megfelelő népességben. A 10 évesnél idősebb népességen belül a teljesen iskolázatlanok aránya mintegy 1,4% volt 2001-ben, ami kétszerese az országos átlagnak, de meghaladja a régiós, valamint a megyei arányszámot is. A 15 évesnél idősebbek között 2001-ben 78,6% rendelkezett legalább befejezett általános iskolai végzettséggel, ez 2005-re 83,8%-ra nőtt, de ez még mindig elmarad az országos, régiós és megyei átlagoktól. A 18 évesnél idősebb népességen belül az érettségivel rendelkezők aránya 22,5%-ról 29%-ra növekedett. Míg az előző két kategória esetében, az alacsony iskolázottságú népességen belül a nők és férfiak aránya többé-kevésbé kiegyenlítettnek mondható, az érettségivel rendelkezők között 58%-ot meghaladó a nők aránya. A 25 évesnél idősebb népességen belül 5,8%-ról nőtt az arány 9,4%-ra. E csoportban szintén erős nőtöbblet figyelhető meg (55,6%), így összességében elmondható, hogy a nők iskolai végzettsége a térség átlagában meghaladja a férfiakét. (Utóbbiak körében a szakmai végzettség presztízse még mindig jelentős, s sokan e szinten be is fejezik tanulmányaikat.)

A népességszám, valamint a településhierarchiában elfoglalt helyzet visszatükröződik az iskolázottsági adatokban is. A legkedvezőbb mutatókkal a térség központja Szeghalom rendelkezik, a városok közül Dévaványa átlagosnál jobb, Körösladány kedvezőtlenebb iskolázottsági adatokkal rendelkezik. A falvak közül a humán erőforrás minősége szempontjából Bucsa van kedvezőbb állapotban, legrosszabb a helyzet Kertészszigeten és Körösújfaluban.

Az aktív keresők képzettségi adatai

Az aktív keresők közül az általános iskolát el nem végzettek száma 116 fő (0,8%), lényegében megfelel a megyei hasonló arányszámnak. Csak általános iskolát végzett 28,2%, ez már meghaladja a megyei, régiós és országos átlagokat, ami utal arra, hogy részben a térségi humán erőforrás iskolázottsága alacsonyabb a fentiekénél, részben a térségi munkahely kínálat struktúrája igényel alacsonyabb képzettségi szintet. A szakmunkás réteg a legnagyobb csoport az aktív keresőkön belül, közel 4500 fővel (36,4%). Az érettségizettek száma és aránya közelíti a csak 8 osztályt végzettekéit, míg a felsőfokú végzettségűek aránya az aktív keresőkön belül 8,5%-ra tehető.

Ha olyan szemmel tekintjük át a főbb iskolázottsági csoportokat, hogy ezek közül mekkora hányad talál magának helyet a térségi foglalkoztatásban, akkor fontos eredményre bukkanunk. Egy csupán 8 osztályt végzett számára az elhelyezkedés esélye 27,6%, egy szakmunkás számára 50%, egy érettségizett számára 60,9%, míg egy diplomás számára 75%. Még egy olyan, gazdasági értelemben periférikus térségben is, mint a szeghalomi érvényesül az a közgazdasági éttel, hogy a magasabb iskolázottság növeli az elhelyezkedés esélyeit a lokális, térségi, vagy tágabb munkaerőpiacon.

A teljes népességre vonatkozó iskolázottsági adatokból levont következtetések nagyvonalakban itt is érvényesek. A legkedvezőbb struktúrájú, leginkább iskolázott kereső népességgel a térség központja Szeghalom rendelkezik. A városok közül Dévaványa az átlagosnál jobb, Körösladány kedvezőtlenebb aktív keresői szerkezettel jellemezhető. A falvak közül az aktív keresők struktúrája Bucsán több árnyalattal kedvezőbb, míg legrosszabb a helyzet Kertészszigeten és Körösújfaluban.

Munkanélküliség és segélyezés a Szeghalomi Kistérségben

Általános és strukturális jegyek a munkanélküliségben

A munkanélküliek száma a szeghalomi kistérségben 2000 és 2007 között már emelkedést mutatott. Az induló évben 3143, 2007-ben 3525 regisztrált munkanélkült tartottak nyilván, s a növekmény fele a 2005-2007 időszakban keletkezett, párhuzamosan a nemzetgazdaság fejlődésének lassulásával. A térségi munkaerőpiacot a teljes periódusban jellemezte egyfajta ingadozás – nagyjából 3200 munkanélküli \pm 100 fő –, ehhez képest a 2007-es év adatai egyértelműen kedvezőtlen irányú folyamat indulását jelzik. Fontos látni, hogy a munkanélküliség belső struktúrája is átalakult a romló pozíciókkal párhuzamosan. Egyik fontos tényező, hogy miközben a férfi munkanélküliek száma tartós magas szinten stagnált (nagyjából 1960 fő \pm 50 fő) az időszak egészében, addig a nők munkaerő-piaci helyzete folyamatosan romlott. 2000-ben még mindössze 1169 nő volt regisztrált munkanélküli (kevesebb, mint a férfiak 60%-a), addig 2005-ben már 1416 (73%), és 2007-ben számuk átlépte a másfél ezret (1518 fő, 76%). A rendszerváltást követően kialakult aktivitási arányok miatt a nőknél jelentkező regisztrált munkanélküliek száma a női aktív keresőkhöz viszonyítva lassan eléri, sőt meghaladja a férfiaknál regisztrált mértéket!

A munkanélküliek bő 90%-a fizikai foglalkozású volt a munkahely elvesztése előtt, s csupán 322-en kerültek utcára szellemi dolgozóként. Előbbi kategóriában 2000 óta 338-cal, utóbbiban 44-gyel nőtt a regisztrált munkanélküliek száma.

Miközben a munkanélküliek száma a hét év alatt 382 fővel növekedett, a tartós munkanélkülieké 450 fővel, ezzel arányuk a regisztrált munkanélkülieken belül 47%-ról 55%-ra emelkedett. A növekedés mértéke, illetve a magas arányszám egyértelműen jelzi a térség legfontosabb problémáját, az elérhető munkahelyek hiányát. A tartós munkanélküliek körében a férfitöbbség mérsékelt volt végig a vizsgált időszakban, a különbség 2007-ben alig haladta meg a 100 főt (1034, illetve 922 fő). Ennek folyamata, hogy a munkaerőpiacról kikerülő nők arányaiban nehezebben találnak újra rendszeres munkát, körükben a tartós munkanélküliek aránya közelíti a 61%-ot (a férfiak esetében az arány szerény mértékben 50% alatt marad). Megjegyezzük, hogy nagyjából 2005-ig a térség munkaerőpiaca e dimenzióban némi javulást mutatott, hiszen a tartós munkanélküliek száma 1300 alá csökkent, s arányuk a regisztrált munkanélkülieken belül nem érte el a 39%-ot!

A munkaerőpiac állapotát jól jellemzi a pályakezdő munkanélküliek számának, arányának alakulása, struktúrája⁵. Ebből az adatból – rövid távra – már előre lehet jelezni a piac változásának folyamatait, azok irányát. A pályakezdő munkanélküliek száma 2002-2007 között 174 főről 318-ra emelkedett, miközben arányuk a regisztrált munkanélküliek között 5,6%-ról 9% fölé kúszott. Bár a pályakezdők között folyamatosan több volt a férfi, ám míg 2002-ben a nők aránya a pályakezdők között 43%-ra volt tehető, addig 2007-re arányuk 48,4%-ra emelkedett. Más szavakkal, a férfiak körében a növekmény 65 fő volt, míg a nőknél ez idő alatt 79 új pályakezdő regisztrált munkanélküliként. A férfi munkanélküliek körében a pályakezdők aránya valamelyest mérsékeltebb, 2007-ben 8,2%-ra volt tehető, addig a nők körében a pályakezdők aránya mintegy 2 százalékponttal volt magasabb. Ez a tény ismételtén aláhúzza, hogy a nők munkaerőpiaci pozíciója a térségben lényegesen jobban romlott, mint a férfiaké, s néhány alapvető mutatóban már egyértelműen kedvezőtlenebb a helyzetük.

Az iskolázottság – illetve a képzettség szintje – fontos indikátora a munkanélküliség struktúrájának. A közoktatás fejlődésének köszönhetően a 8 általánost el nem végzettek száma, aránya a munkaerőpiacon kifejezetten alacsony. Arányuk a regisztrált munkanélküliek között sem magas (167 fő, 4,7%), de jóval meghaladja az aktív keresőkből való részesedésüket (0,9%). Az elhelyezkedés szempontjából a befejezett 8 osztály már nem jelenti az esélyek növekedését. A térségi munkanélküliek 44,6%-a e körből kerül ki, pedig az aktív keresőkből csak mintegy 28%-kal részesednek. A két csoport munkaerő-piaci helyzete 2000 óta csak mérsékelten romlott, az is elsősorban a 8 osztályt végzettek körében volt megfigyelhető (176 fővel). A szakmai képzéssel rendelkezők a rendszerváltás előtt jó esélyekkel léphettek be a keresők sorába, ám a kilencvenes évektől a munkanélküliséggel egyik leginkább veszélyeztetett csoporttá váltak. A problémát a képzettség szakmai iránya, valamint a helyi munkaerőpiac eltérő igényei jelentik. A munkanélküli szakmunkás és szakiskolát végzett réteg létszáma a 2000-2007 időszakban 1050 ± 100 fő körül ingadozott, ezt a szintet az utolsó évben is csupán mérsékelten haladta meg (1215 fő), de a trend 2005-től már növekedést jelez. A csoport adja a regisztrált munkanélküliek 34,5%-át, nagyjából ez meg is felel az adott képzettségi szinttel az aktív keresők között betöltött súlyuknak. 2007-ig a középiskolai végzettség még jó esélyeket kínált a munkaerő-piacon. A csoport a regisztrált munkanélküliek 14,7%-át fedte le, számuk 2000-2004 között kifejezetten kedvező, 385-430 között mozgott. A gazdaság lassulása az ő lehetőségeiket is szűkítette, létszámuk 2005-2007 között jócskán 500 fölé kúszott, de különösen a kisebb településeken számukra még inkább akadt munkahely. A főiskolai diploma ennél jóval komolyabb esélyeket jelentett, különösen a 2000-2003 időszakban számuk még a 30-at sem közelítette térségi szinten. A gazdasági helyzet általános romlása következtében 2007-re 45-re nőtt a főiskolai diplomával elhelyezkedni nem tudók száma, ami a megelőző képzettségi csoportokkal összevetve igen kedvező arányt (4,3%) jelent. A tömeges felsőfokú képzés – különösen az ezredfordulót követően – fokozatosan leértékeli az alapképzésben (lényegében főiskolai szint) szerzett végzettséget, amit a munkaerő-piaci folyamat is tükröz. Ugyanakkor magas maradt a presztízse az egyetemi (mester képzés) szintű diplomának. A kistérségben 2000-2007 között a munkanélküli egyetemi diplomával rendelkezők száma egyetlen évben sem haladta meg a tízet. E csoport pozícióját is kikezdte a globális és hazai gazdasági válság, de tömeges munkanélküliségről körükben még nem lehet beszélni.

A magyar munkaerőpiac egyik alapvető problémája, hogy a foglalkoztatási szint alacsony, s különösen mérsékelt az aktivitás az 50 év feletti korosztályokban. A munkanélküliek kor

⁵ Az adatsor változatlan tartalommal 2002-től áll rendelkezésre.

szerinti megoszlása ezt a szeghalomi kistérségben is alátámasztja, hiszen, míg a 21-25, a 26-30, a 31-35, a 36-40, a 41-45, a 46-50, valamint az 51-55 éves korosztályokban a munkanélküliek száma 395-480 között mozog, addig az 56-60 évesek között a munkanélküliek száma ennek alig fele (204 fő) 2007-ben, míg a 61 és idősebbek körében a munkanélküliek száma még a tanköteles korhoz tartozó 0-16 éves korosztályétól is elmarad (11, illetve 21 fő 2007-ben). A két idősebb korosztály adatai azt jelzik, hogy miközben a nyugdíj korhatár a keresők zöme számára 62 évre emelkedett, a kordedvezményes formában eltartottá válók csoportja nőtt meg számottevően. Az 55 év felett munkanélkülivé válók – ha megvan a kellő szolgálati idejük – sokkal szívesebben választják a nyugdíjazást, mint a munkaerőpiacra való újbóli bekerülést. 60 év felett pedig az eltűnő munkanélküliek egyben a rohamosan fogyó aktív keresői létszámot is jelzik. Megjegyezzük, hogy az iskolaköteles kor 18 évre emelése valóban meghozta azt a hatást, hogy a pályakezdők zöme csak 18 éves kor után (alapképzésnél 21-22 évesen, mesterképzésnél 23-24 évesen) ütemezetten lép be a munkaerőpiacra, ami a munkanélküliek számában is visszatükröződik az adott korosztályban (215 fő 2007-ben). A kistérségben a korosztályok közül 2004-2007 között leginkább a 17-20 éves zömében pályakezdők, a 31-35 évesek, az átlagot meghaladó mértékben, de az előzőeknél kevésbé a 21-25 évesek, a 36-40 évesek, illetve az ötvenes korosztály mutatói romlottak.

A munkanélküliség térségen belüli különbségei

A 2001-es Népszámláláskor az foglalkoztatási ráta a szeghalomi kistérségben 28,5%-os volt átlagosan, de az arányszám számottevő belső különbségeket takart⁶. Átlag feletti értéket mutatott Szeghalom (34,4%), ezzel a kistérség települései közül egyedülként haladta meg a megyei átlagot, de az országos szintet már nem érte el. A térségi átlag felett Ecsefalva (30%) és Körösladány (29,5%) helyezkedett el, de a megyei átlagtól e két település is elmaradt másfél-két százalékkal. A leginkább kedvezőtlen helyzetben Körösújfalva, Kertészsziget és Bucsa volt ekkor, ahol a teljes népesség 21-23%-a tartozott csupán az aktív keresők közé, a többiek munkanélküliek, inaktív keresők, vagy eltartottak voltak. Kedvezőtlen, hogy a városi rangot elért települések közül Vésztőn csak 25,4%, Dévaványán 26,8%, Füzesgyarmaton 27,3% a foglalkoztatottak aránya, hiszen a térségi munkaerőpiac szempontjából épp e települések esetében kellene átlagot meghaladó munkahely kínálattal találkozni.

A gazdasági aktivitás rátája (mely magában foglalja az aktív keresőket és a regisztrált munkanélkülieket egyaránt) a térségi átlagában 35,4%, jóval alacsonyabb a megyei (36,4%) és az országos (41,7%) rátáknál. A térség átlagát jóval meghaladja Kertészsziget (41,1%), Szeghalom (40,7%), Füzesgyarmat (38,9%), illetve kismértékben Ecsefalva (36,7%). Bár az országos átlagot egyikük sem éri el, a megyei átlagot mind a négy említett település felülmúlja, ami egyben jelzi, hogy a helyi munkanélküliségi ráta jóval magasabb a megyei átlagnál (5,9%). A gazdaságilag aktív népesség aránya a fennmaradó településeken 31-34 között szóródik, vagyis a helyben lakók kétharmada nem dolgozik, nem munkanélküli, a munkaerőpiacon nem jelenik meg.

A munkanélküliségi ráta a térség átlagában 2001-ben 7%-os volt, jóval magasabb a megyei és országos átlagnál, de a térségen belül az egyenlőtlenségek e téren is erősen voltak. Kertészszigeten 18,8%-os rátát mértek (86 fő), ez messze a legkedvezőtlenebb érték volt ekkor a térségen belül. Kifejezetten magas arányok voltak Bucsán (11,6%), Füzesgyarmaton

⁶ Ebben az évben az országos átlag 36,7%-ra volt tehető, a megyei átlag 31,5%-ot ért el.

(11,6%) és Körösújfaluban (9,9%). A megyei átlag alatti munkanélküliségi arány csak Dévaványát (5%) és Vésztőt (5,8%) jellemezte, előbbi lényegében megegyezett az országos rátával.

A 2005-ös évben elvégzett, a népesség 2%-ára kiterjedő adatfelvétel (Mikrocenzus) csak térségi szintre ad közelítő adatokat a foglalkoztatási helyzetről. Eszerint a szeghalomi térségben az aktív keresők rátája 2,7%-kal emelkedett, ami mintegy 1100-1200 fő munkába állását jelentette a Népszámlálást követő bő négy év során. Az aktív keresők aránya az országos átlagtól (38,1%) továbbra is jelentősen elmaradt, de a megyei átlaghoz (33,4%) valamelyest közelebb került.

A gazdaságilag aktív népesség 35,4%-ról 40,2%-ra emelkedett a szeghalomi kistérségben. Az emelkedés nagyobb részét az aktív keresők számának változása jelentette, de mintegy 2,1%-ot a nyilvántartásba beregisztrált munkanélküliek számának emelkedése adott. A ráta nem érte el az országos átlagot (42,8%), ám a megyei átlagot (39,8%) felülmúlta. Ez a változás annyiban tekinthető kedvezőnek, mert a munkanélkülivé vált népesség benn maradt a regisztrációban, s nem „menekült ki” a munkaerőpiacról kordedvezményes nyugdíjazás, lerokkantatás, vagy más csatornák felhasználásával.

A munkanélküliségi ráta országosan 4,7%-ra mérséklődött, a megyében a 2001-es 4,9%-hoz képest 1,5 százalékponttal emelkedett, ám a térségben a 2001-es 7%-ról 9,1%-ra nőtt az állástalanok száma, ami semmiképpen nem kedvező folyamat.

Munkaerőpiaci változások a szeghalomi kistérségben – A magyar és globális gazdasági válság hatásai

2007 decembere és 2009 júniusa között a térségben a foglalkoztatás lehetőségei lényegesen szűkültek. A legmagasabb létszámot 2008 júniusban – a mezőgazdasági szezonmunkák beindulása után – 13.562 fővel regisztrálták, ehhez képest egy évvel később 12.500-nál is alacsonyabb szintet mutattak ki. A közel 1100 fős csökkenés mintegy 8%-os munkahelyvesztést mutat egy év alatt, ami számottevő, kormányzati programokkal és lokális erőfeszítésekkel sem építhető vissza rövid távon. A szezonális ingadozást figyelembe véve átlagosan is 1000-1100 munkahellyel csökkent a kínálat térségi szinten a válságot megelőző helyzethez viszonyítva. A foglalkoztatási ráta csökkenése ennél mérsékeltebb változást mutat, de a 2009 téli 40% alá csökkenő ráta jelzi a helyzet törékeny voltát.

A munkanélküliek száma 2009 januárig csak mérsékelt növekedést mutatott, ennek alapján az valószínűsíthető, hogy a megszűnő munkahelyekről kikerülők tekintélyes része nyugdíjba menekült, vagy más eltartotti státuszba távozott. 2009. február-márciustól a munkanélküliek száma nagyjából stabilan beállt a 2500 fős határ fölé, ami a mezőgazdasági, építőipari idénymunkák felfutó szezonjában kifejezetten kedvezőtlen értéknek számít. Az előző évhez viszonyítva a munkanélküliek száma nem ugrott meg drasztikusan, a növekmény 10% körül mozog, ami havi lebontásban 170-270-es növekményt jelent. Az inaktív keresők száma az időszakban inkább csökkent, ami megerősíti azt a korábbi feltételezést, hogy a munkaerőpiacról a válság miatt kiszorulók inkább az eltartotti státuszcsoportokat – ezen belül kiemelten a nyugdíjazási lehetőségeket – preferálták. (Nem utolsósorban a 2008 végétől változó nyugdíjszámítási és egyéb feltételek radikális szigorítása miatt!) A munkanélküliségi ráta 2007 vége óta számottevően nőtt, nagyjából 13,4%-ról 17%-ra, de úgy, hogy 2008 decembere óta egyetlen hónapban sem ment a ráta 15% alá!

Mindent összevéve a kistérség aktivitási rátája mérsékelt mozgást mutat, ami a csökkenő foglalkoztatás mellett növekvő munkanélküli létszámnak, valamint az inaktív keresők táborában bekövetkező zsugorodásnak eredőjeként állt elő.

1. táblázat Szeghalmi kistérség foglalkoztatási adatok, 2007. december - 2009. június

Indikátorok	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi ráta	Aktivitási ráta
Hónap	fő	fő	fő	%	%	%
2007. december	13284	2054	15767	42,7	13,39	49,3
2008. február	13099	1800	15833	42,6	12,06	48,5
2008. március	13210	2251	15271	43,0	14,56	50,3
2008. április	12839	2118	15775	41,8	14,16	48,7
2008. május	13292	1886	15554	43,3	12,43	49,4
2008. június	13562	2394	14776	44,1	15,00	51,9
2008. július	12674	2268	15590	41,9	14,98	49,3
2008. augusztus	13320	2124	15288	43,3	13,75	50,3
2008. szeptember	13209	2185	15338	43,0	14,19	50,1
2008. október	13064	2168	15500	42,5	14,23	49,6
2008. november	12858	2156	15718	41,6	14,36	48,9
2008. december	12688	2293	15751	41,3	15,31	48,7
2009. január	12706	2351	15167	42,0	15,62	49,8
2009. február	11926	2580	15717	39,5	17,79	48,0
2009. március	12060	2707	15456	39,9	18,33	48,9
2009. április	12367	2520	15336	40,9	16,93	49,3
2009. május	12581	2464	15176	41,6	16,38	49,8
2009. június	12483	2549	15191	41,3	16,96	49,7

Forrás: <http://kisterseg.afsz.hu>

Ha a szeghalmi kistérségben zajló folyamatokat a megyei hasonló adatokkal összevetjük, a végeredmény a szeghalmi térség szempontjából némileg talán kedvezőbb. A megyében 2007 vége és 2008 vége között mintegy 6400, 2008 közepe és 2009 közepe között mintegy 10300 munkahely szűnt meg, így a tendencia a szeghalmi térségben tapasztalt stagnáló helyzethez képest egyértelműen romló. Ennek oka lehet, hogy a gazdaságilag erősebb kistérségek a válság hatásait néhány hónapig ki tudták védeni, ám a gazdaság tartós zsugorodását, a kereslet visszaesését tovább már nem tudták kompenzálni, s 2008 végétől egyre határozottabb leépítési tendenciák indultak meg ott is.

A kistérségi folyamatokhoz hasonlóan a munkanélküliek száma nőtt, 2007 vége és 2008 vége között mintegy 2500-zal, 2008 közepe és 2009 közepe között pedig, mintegy 1300-zal. Az inaktív keresők száma ugyanakkor csupán 1200-zal nőtt a december-december relációban, s nagyjából 4500-zal a június-június viszonylatban. A hiányzó aktív korú népesség zöme nyugdíjas lett, ezzel is növelve az eltartottak népes táborát – nyilvánvalóan a gazdasági kényszer és a munkahelyek korábban is tapasztalt bizonytalansága miatt. A munkanélküliségi ráta – eltérően a korábbi évek éven belüli ciklikus mozgásától – 2007 decembere és 2009 június között szinte monoton növekedést mutat, s 9,6%-os szintről egészen 12,6%-ra nőtt. A foglalkoztatás rátája ezen időszak alatt 2%-kal mérséklődött úgy, hogy 2008 nyarán még mutatkozott az idénymunkák statisztikát javító hatása, ha mérsékelt is. Az aktivitási ráta a 2008 végéig alig mozgott, viszont 2009 júniusára az egy

ével korábbihoz képest 2,4%-os csökkenést mutatott, ami látványos romlás a megelőző folyamatokkal összevetve.

A megye kistérségei között a szeghalmiban zajló munkaerőpiaci folyamatok nem kirívóak. A foglalkozási ráta jóval magasabb a sarkadi és mezőkovácsházai térségek szintjénél, s nagyjából együtt mozog a békési térséggel, s ugyanez igaz a munkanélküliségi ráta alakulására is, az aktivitási ráta pedig utóbbinál még kissé kedvezőbb adatokat is mutat (bár a háttérben korábban jelzett folyamat egyáltalán nem kedvező!). A munkanélküliségi ráta 2007 végén a megyei átlag 139%-a körül alakult, ez 2008. júniusra 134%-ra, 2008 év végére 132%-ra, 2009 év közepére 135%-ra módosult. A változás nem szignifikáns, a kistérség indikátorai lényegében a megye általános pozícióromlását követik. Békés megye munkanélküliségi rátája kedvezőtlenebb az országos átlagnál, de a különbség csökken 2007 végéhez viszonyítva, mert a gazdasági szerkezetváltásban élenjáró, a külföldi tulajdonú, exportvezérelt gazdasági struktúrától függő megyékben a leépülési tendenciák sokkal látványosabbak és gyors lefolyásúak voltak. Ezzel együtt a szeghalmi kistérség munkanélküliségi rátája továbbra sem csökkent az országos átlag 150%-a alá, így a térség a munkanélküliség által legerősebben érintett térségek sorát gyarapítja.

2. táblázat A szeghalmi kistérség munkaerőpiaci folyamatai megyei összevetésben

Békés megye kistérségi foglalkoztatási adatok, 2007. december

Indikátorok	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi ráta	Aktivitási ráta
Kistérség	fő	fő	fő	%	%	%
Békéscsabai	31120	2088	26653	52,0	6,29	55,5
Békési	14195	1956	17283	42,5	12,11	48,3
Gyulai	15904	1171	16566	47,3	6,86	50,8
Mezőkovácsházai	12920	2436	16768	40,2	15,86	47,8
Orosházai	22236	1690	22756	47,6	7,06	51,3
Sarkadi	6509	1382	10295	35,8	17,51	43,4
Szarvasi	16145	1313	17710	45,9	7,52	49,6
Szeghalmi	13284	2054	15767	42,7	13,39	49,3
Békés megye	132313	14090	143795	45,6	9,62	50,4

Békés megye kistérségi foglalkoztatási adatok, 2008. június

Indikátorok	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi ráta	Aktivitási ráta
Kistérség	fő	fő	fő	%	%	%
Békéscsabai	31464	2442	25813	52,7	7,20	56,8
Békési	14421	2390	16383	43,4	14,22	50,6
Gyulai	16164	1391	15830	48,4	7,92	52,6
Mezőkovácsházai	13239	2959	15422	41,9	18,27	51,2
Orosházai	22634	2057	21568	48,9	8,33	53,4
Sarkadi	6667	1666	9575	37,2	19,99	46,5
Szarvasi	16484	1686	16575	47,4	9,28	52,3
Szeghalmi	13562	2394	14776	44,1	15,00	51,9
Békés megye	134635	16985	135940	46,6	11,20	52,7

Békés megye kistérségi foglalkoztatási adatok, 2008. december

Indikátorok	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi	Aktivitási
-------------	-----------------	--------------	---------	----------------------	------------------	------------

					ráta	ráta
Kistérség	fő	fő	fő	%	%	%
Békéscsabai	29437	2375	27907	49,3	7,47	53,3
Békési	13492	2339	17363	40,6	14,77	47,7
Gyulai	15123	1339	16293	45,3	8,13	49,3
Mezőkovácsházai	12367	2911	16322	39,2	19,03	48,4
Orosházai	21176	1984	23099	45,8	8,57	50,1
Sarkadi	6236	1672	9998	34,8	21,14	44,2
Szarvasi	15422	1638	17685	44,4	9,60	49,1
Szeghalmi	12688	2293	15751	41,3	15,31	48,7
Békés megye	125963	16551	145046	43,8	11,61	49,6

Békés megye kistérségi foglalkoztatási adatok, 2009. június

Indikátorok	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi ráta	Aktivitási ráta
Kistérség	fő	fő	fő	%	%	%
Békéscsabai	28963	2767	27000	49,3	8,72	54,0
Békési	13276	2571	16798	40,7	16,22	48,5
Gyulai	14879	1391	16562	45,3	8,55	49,6
Mezőkovácsházai	12167	2970	15939	39,2	19,59	48,7
Orosházai	20834	2503	22156	45,8	10,73	51,3
Sarkadi	6137	1661	9814	34,8	21,30	44,3
Szarvasi	15173	1890	17106	44,4	11,08	49,9
Szeghalmi	12483	2549	15191	41,3	16,96	49,7
Békés megye	123931	18302	140565	43,8	12,57	50,3

Forrás: <http://kisterseg.afsz.hu>

A régió folyamataival összevetve a szeghalmi kistérség folyamatai nem kedvezőek. Különösen a munkanélküliségi ráta alakulásában figyelhető meg számottevő eltérés, bár régiós szinten is fokozatos és folyamatos romlás látható a válság megjelenése és felerősödése óta. 2007 decembere és 2009 júniusa között 8,8%-ról 10,5%-ra nőtt a ráta, miközben 14000 munkahely szűnt meg a Dél-Alföldön, s közel 9000-rel növekedett a munka nélkül lévők száma is.

A térségen belüli települési különbségek is jelentősek. A leginkább kedvezőtlen helyzetben – a nyilvántartott álláskeresők a munkavállalási korú népesség %-ában kifejezve – Bucsa, Kertészsziget, Körösújfalú és Vésztő van 15-16%-os relatív mutatóval 2009 közepén. Viszonylag kedvező volt a foglalkoztatás Dévaványán, ahol a ráta nem érte el a 9%-ot, valamint Körösladányban, ahol 11% alatt maradt. Településsoros adatokat az Állami Foglalkoztatási Szolgálat – ellentétben a térségi, megyei és regionális adatokkal – 2009 októberére is közölt már, eszerint Bucsán, Kertészszigeten Vésztőn továbbra is magas, 15% feletti rátákat regisztráltak, s mérsékelten romlott a helyzet Szeghalomban is (14,2%-ra nőtt a ráta 13,9%-ról négy hónap alatt). Ezenközben Dévaványán a ráta 8% alá csökkent, Körösladányban a lélektani 10% alá mérséklődött, s érzékelhetően csökkent a ráta Ecseghalván (13,6%-ról 11,5%-ra), valamint Körösújfaluban (14,7%-ról 10,6%-ra). Jelen állapotban úgy tűnik, hogy a térség foglalkozási szempontból két húzó pólussal, stabil ponttal rendelkezik: Körösladánnyal és Dévaványával, ahol a válság ellenére is sikerül elviselhető mértéken tartani a munkanélküliek arányát. Sajnálatos módon a munkaerőpiac állapotának

javulása a kistérségi központban, Szeghalomban még nem érzékelhető, s a térség többi városa sem mutat érdemi pezsgést a globális válság kirobbanása után egy évvel.

Segélyezési adatok

A segélyezettek száma 2002-2003 folyamán érte el a maximumát a szeghalomi kistérségben. E két évben 1600 főt is meghaladta az évi átlagos segélyezettek létszáma. Ez a szám 2005-től kezdődően 1400-1450 közé mérséklődött, ami részben a törvényi szabályozás szigorodásának részben a rendkívül szerényen javuló munkaerőpiaci helyzetnek a következménye. A segélyezettek közül a foglalkoztatásban legnagyobb arányban 2005-ben vettek részt, ekkor 1422 segélyezettből 1321-en dolgoztak különböző feladatokon. 2003 óta általában 1050-1150 segélyezettet tudtak bevonni a foglalkoztatási programokba. A foglalkoztatásba bevont segélyezettek viszonylag magas száma jelzi, hogy a helyi népesség gazdaságilag nem aktív része is bevonható / visszavezethető volna a munkaerőpiacra, ha találnának elérhető munkahelyeket, vagy a térségen belül, vagy más, közlekedési eszközökkel elérhető centrumokban.

A közcélú foglalkoztatásban 2003 óta éves szinten 480-600 munkanélküli, illetve inaktív kereső vett részt (kivételesen 2006, amikor a létszám nem érte el a 400-at). A közcélú foglalkoztatásra fordított éves keret már 2003-ban is meghaladta a 90 millió Ft-ot, 2007-ben pedig 126,7 milliós keretet fordítottak erre a térség önkormányzatai. A legnagyobb pénzkerettel 2007-ben Füzesgyarmat gazdálkodott (mintegy 34,5 millió Ft-tal), ebből 2007 folyamán 110 fő közcélú foglalkoztatását tudták megoldani. Szeghalomban és Vésztőn egyaránt 20-20 milliós volt a keretösszeg, ebből 79, illetve 80 főt vontak be a programba. 11-14 milliós kerettel gazdálkodott Bucsa, Dévaványa és Körösladány. Előbbi kettőben 31, illetve 36 fő vett részt a közcélú foglalkoztatásban, utóbbiban azonban az alacsony fajlagos ráfordítással 96 fő foglalkoztatására teremtettek lehetőséget. A három kisebb faluban 4-5 milliós keretösszeget tudtak közcélú foglalkoztatásra fordítani, ebből Ecseghalván 24, Kertészszigetén 10, Körösújfaluban 13 fő foglalkoztatására volt lehetőség.

Gazdasági ágazatok elemzése

Agrárium, élelmiszergazdaság

Az adott időszakra vonatkozó megbízható, kistérségi szintű adatszolgáltatás hiányában csak becslésekre, következtetésekre tudunk hagyatkozni a szektor főbb jellemzőinek, illetve legfontosabb trendjeinek a leírásakor. A természeti adottságok tekintetében természetesen nem azonosíthatóak a szektor működése szempontjából domináns hatások, azonban egyéb területeken néhány – az ágazat teljesítményét meghatározó folyamatot ki kell emelnünk.

A kistérségben az agrárágazat súlya meghatározó, ugyanakkor az országos trendekkel megegyezően az ágazat jelentősége a helyi gazdaságon belül erőteljesen mérséklődik. A gazdasági szerkezetet illetően az utóbbi években az egyéni gazdaságok számának folyamatos csökkenése figyelhető meg. A csökkenés üteme körülbelül megegyezik az országos átlagéval. Az egyéni gazdaságok számának csökkenése ellenére nőtt a használatukban lévő földterület nagysága, amely egyértelműen a birtok-koncentrációt vetíti előre. E folyamatnak az okai összetettek és az egész megye, kistérség hosszú évek óta kumulálódó ágazati problémáira világítanak rá. A probléma egyik meghatározó forrásaként azonosítható, hogy a helyi agrárgazdaság versenyképességét és fejlődési lehetőségeit, kereteit nagymértékben determinálja az innovációra való hajlandóság alacsony szintje. A kistérség minden településén van egy- két nagyobb vállalkozó, vagy gazdasági társaság,

amelyek komplex, modern gépparkkal rendelkeznek, de ezeken felül a gazdálkodók széles rétege általában régi, leamortizált gépekkel dolgozik és csak egy-két új (jellemzően pályázati forrás segítségével vásárolt) vagy alig használt eszközzel termel. Ez annak az eredménye, hogy a termelők széles rétegét – a termelési évek többségében - sújtó kedvezőtlen piaci-jövedelmezőségi viszonyok következtében, nem tudják sikeresen megvalósítani – a termelési tényezők (kivéve a földet) és tőke hiányában – az elsődleges tőkefelhalmozás folyamatát. Ezenkívül, a kistérségi termelők permanens tőkeszegénységét az elmúlt évtizedben konzerválta, erősítette a magas kockázati tényezőre hivatkozó bankrendszer ágazattól való tartózkodása (ha valahol igaz, akkor itt tényleg helytálló az a már közhelynek is beillő kijelentés, hogy itt csak az kapott hitelt, akinek nem kellett), a belső piacokról való kiszorulás (a multinacionális élelmiszerkereskedő láncok ár- és árupolitikájának köszönhetően) és az elvesztett export piacok helyébe fizetőképes új piacok találása (főleg a liberalizáció következtében megjelenő óriási felesleges árutömeggel szemben). A kialakult anomáliákat tovább fokozta, hogy új „jövedelemnyelő” csatornák épültek be a termelésbe. Ilyen csatorna a bérleti díj (e jövedelmek nagy része nem maradt az ágazatban), amely egyértelműen az elaprózott birtokrendszer következménye. Továbbá tipikusan ilyen csatorna volt a tőkeerős mezőgazdasági szolgáltatók megjelenése, amelyek jelentősége termelési állóeszközök hiányában egyre inkább megnőtt és akik közül csak néhányan voltak érdekeltek az e forrásból származó jövedelmeknek a mezőgazdasági termelésbe való visszaforgatásában.

A szántóföldi növénytermesztés színvonalának emelkedését bizonyos fokig gátolja, (és gátolni is fogja) az a tény, hogy kimondottan nagyüzemi növények termesztésére álltak rá a kisméretű egyéni gazdaságok is, leszűkítve a vetésforgót kalászos gabonára, illetőleg kukoricára. A jövedelmezőséggel arányban csökken a tápanyag utánpótlás, szűkösek az öntözési lehetőségek. Mindezek az agrotechnikai hiányosságok ötvöződtek az időjárási viszontagságokkal (évek között drasztikus különbségek), s ennek következtében több évet átfogó, tartós hektáronkénti hozamnövekedés nem mutatható ki a kistérség növénytermesztő gazdaságainak átlagában.

A szektor hozzáadott érték termelő képességének gátját jelenti továbbra is, hogy az ágazatban működő vállalkozások túlnyomó része alapanyagot termel és értékesít, ebből kifolyólag egyrészt kiszolgáltatottságuk átlagon felüli, másrészt pedig azáltal, hogy a helyben megtermelt mezőgazdasági termékek – jelentős feldolgozó kapacitás hiányában – túlnyomórészt nyersanyagként kerülnek ki a térségből, a jövedelem is máshol realizálódik.

Turizmus, idegenforgalom a szeghalomi kistérségben

A szeghalomi kistérség nem tartozik az ország frekvenciált turisztikai célterületei közé. A szálláshely és vendéglátói kapacitás, és ezek struktúrája, illetve a vendégforgalom alapján inkább egy turisztikai szempontból „árnyékos” területnek mondhatjuk, annak ellenére, hogy mind természeti, mind építészeti, mind programkínálata alapján lehetőséget látunk a jelenlegit meghaladó idegenforgalom befogadására.

Kereskedelmi szálláshelyek struktúrája és vendégforgalma

A kereskedelmi szálláshelyek kínálata 2000-ben még négy, 2007-ben már csupán három településre koncentrálódott. Füzesgyarmaton 141-ről 261-re, Szeghalomban 50-ről 178-ra nőtt a férőhelyek száma, miközben Dévaványán az időszakban nem volt mennyiségi

növekedés (22 férőhely). Az időszak kezdetén a 222 férőhelyen⁷ 3604 vendég bő kilencezer vendégéjszakát töltött, míg 2007-re a vendégszám 13700-ra, a vendégéjszakák száma 33500-ra emelkedett, mindössze 461 férőhelyen. Az egy férőhelyen töltött éjszakák száma a 2000. évi 41,2-ről 72,7-re növekedett, ami a kapacitások kihasználtságát tekintve 11,3%-ról 19,9%-ra történő fejlődést jelez. Ez utóbbi érték sajnos eléggé alacsony átlagértéknek tekinthető, ami a helyi idegenforgalom erős szezonálisára, s a főszezon rövidegére egyaránt utalhat. A térségi átlagnál kedvezőbb Füzesgyarmat kapacitás kihasználtsága, azonban az arány itt is 25% alatti (90,5 éj/év), míg Szeghalomban az érték alig haladja meg a 12%-ot (46 éj/év).

A vendégek zömét a belföldi turisták teszik ki, a külföldi vendégek száma 320-460 között mozog éves szinten, s az általuk eltöltött vendégéjszakák száma sem jelentős, 1300-1600 évente (2007-ben volt a legmagasabb). Az egy vendégre jutó átlagos tartózkodási idő alacsony: 2000-ben 2,52 nap volt, ez 2007-re sem változott lényegesen (2,44 nap). A külföldiek ennél némileg többet, 3-4 napot (enyhén javuló trend) töltenek a térségben átlagosan.

A kereskedelmi szálláshelyek strukturális adatai kapcsán a legfontosabb kérdés a magasabb komfortot nyújtó szállodák, illetve panziók jelenléte, kapacitása, forgalma. E tekintetben a szeghalmi kistérség adottságai korlátosak. A térségben összesen két *szálloda* működik, egy 178 férőhelyes (73 szobás) Füzesgyarmaton, s egy jóval kisebb, 8 szobás, 18 férőhelyes Szeghalomban. Bár a kereskedelmi szálláshelyek csak 42,5%-a szállodai, a vendégszám 66%-a ezekben szállt meg, 2007-ben már több mint 9000 fő, összesen 19 ezret meghaladó vendégéjszakát töltve a térségben. A 19 ezer vendégéjszaka látványos előrelépés a 2000. évi, 6000 alatti színtről. Ez még mindig csak azt jelenti, hogy Füzesgyarmaton a 2000-ben mért 11%-os kapacitáskihasználtságról (40 éj/év) színtről 12%-ra (43 éj/év) sikerült emelni a szintet, ugyanezek az adatok Szeghalomban 2007-ben 21%-os kihasználtságot jeleznek (78 éj/év). A szállodai hazai kihasználtsági adatokat tekintve, ezek a mutatók a legalacsonyabbak közé tartoznak, még akkor is, ha tudjuk, hogy az alacsonyabb kategóriájú szállodákban a kihasználtság szintje is csökken. A külföldi vendégek 2000 körül még zömmel a szállodákban laktak, 2007-ben azonban már csak negyedük választotta ezeket, s az általuk eltöltött vendégéjszakák száma is töredékére esett vissza (1241-ről 211-re). A szállodai vendégszámban a külföldiek szerepe marginálissá zsugorodott (1% közelébe), a vendégéjszakák száma is alig haladta meg az 1%-ot. A szállodákban töltött átlagos tartózkodási idő 2,8 éjszakáról 2,1 éjre esett vissza, ugyanez az adat a külföldi vendégek esetében 3-ról 2,2-re csökkent.

Panzió – a KSH adatai szerint – 2000-2001-ben működött Bucsán 9, illetve 10 férőhellyel, Dévaványán folyamatosan 22 férőhellyel, Szeghalmon folyamatosan 50, majd 45 férőhellyel, 2002-től Szeghalmon 18, majd 52 férőhellyel, illetve Füzesgyarmaton 40 férőhellyel. Összességében a 2000. évi 81-ről 2007-re 159-re nőtt a férőhelyek száma. A panziók mérsékelt népszerűségét mutatja, hogy a vendégszám közel 1500-ról csupán 2400-ra emelkedett 2000-2007 között, míg az itt töltött vendégéjszakák száma 3200 közeléből 9000 közelébe emelkedett. A panziókban töltött átlagos éjszakák száma 39-ről 56-ra emelkedett, ezzel a kapacitások kihasználtsága 11%-ról 15%-ra emelkedett. A kapacitásoknak megfelelően a legtöbb vendégéjszakát Szeghalomban töltötték a panziók vendégei (5307), átlagos kapacitás kihasználtság mellett. Dévaványán 20% körüli kapacitás kihasználtsággal, Füzesgyarmaton azonban némileg átlag alatti kihasználtság mellett működtek a panziók. Az átlagos tartózkodási idő 2007-re 3,7 éjszakára változott a 2000. évi 2,2-ről, ezen belül az

⁷ Ekkor még Bucsán is létezett 9 kereskedelmi szálláshely, bár ezek vendégforgalma nem érte el a 300-at.

átlagot jóval meghaladó átlagos tartózkodási idő Dévaványán volt jellemző (6,2). A külföldi vendégek száma marginális, alig haladja meg a fél százalékot, hasonlóan az általuk eltöltött vendégéjszakákhoz. Átlagos térségi tartózkodásuk hossza (3,2 éjszaka) valamivel elmarad a panziókra számított átlagtól.

Egy üdülőházi van tudomásunk, ahol kereskedelmi szálláshely szolgáltatás zajlott a vizsgált időszakban, Füzesgyarmaton, ahol a 43 férőhelyen éves szinten 1000-1600 vendég fordult meg (2007-ben 1446), az eltöltött vendégéjszakák száma 2200-4800 között ingadozott (2007-ben 3937). A megelőző évekhez viszonyítva a külföldi vendégek száma 2007-ben jelentősen megnőtt (143 fő), s az általuk eltöltött vendégéjszakák (891) is jócskán javították a kihasználtságot. Ezzel együtt egy szálláshelyet átlagosan 91-92 napig használtak (25%-os kapacitás kihasználtság), az átlagos tartózkodási idő 2,7 éjszaka volt fejenként (külföldiek esetében 6,2).

Szeghalomban egy ifjúsági szálló üzemel 63 férőhelyes kapacitással, ahol éves szinten 670-880 vendég fordul meg (2007-ben 791), összesen 1400-2100 vendégéjszaka erejéig (2007-ben 1435). Egy férőhelyet 23 éjszakára használnak, a kapacitás kihasználtság (figyelembe véve, hogy az intézmény a nyári tanszünetben működik) 27%-os. Az átlagos tartózkodási idő alacsony, nem éri el a 2 éjszakát (2007-ben 1,8).

2007-re – adataink szerint – a füzesgyarmati kemping bezárt. Előtte 270-275 férőhelyen 330-360 vendéget fogadtak éves szinten, 1000-1200 vendégéjszakára. A külföldiek tették ki a vendégforgalom nagyjából harmadát, úgy a vendégek számát, mint az ott eltöltött időt tekintve.

Magán-szállásadás forgalmi adatai

A magán-szállásadás alapvetően két kategóriát foglal magába: a fizetővendéglátást, valamint a falusi szállásadást. Úgy tűnik, e szektor szerepe – a korábban hozzá fűzött, túlzottan bizonyult várakozásokkal ellentétesen – 2000 után csökkenőben van a szeghalomi térségben. A vendéglátók száma 23-ról 17-re csökkent, a kínált férőhelyek száma 133-ról 92-re olvadt, ami a forgalmi adatokra is hatással volt. A vendégek száma 2003-ban tetőzött 900 felett, 2005 óta 280-330 közé állt be. A vendégéjszakák száma szintén 2003-ban volt a legmagasabb, közel 4250, ez 2005-ben még 2450 körül mozgott, majd 2007-re 1400 közelébe csökkent. A magán-szállásadásban a külföldi vendégforgalom nem játszott érdemi szerepet.

A térségben a fizetővendéglátás csak Füzesgyarmaton jellemző, a vendéglátók száma 10-14 között ingadozott 2000-2007 között (2007-ben 12), míg a kínált szálláshelyek száma 53-78 között mozgott (2007-ben 63). A vendégszám erős ingadozást mutatott a vizsgált években, a 2001-2002 időszakban alig 70-75 vendég érkezett, de pl. 2005-ben 230-an vették igénybe a szálláslehetőséget (2007-ben 173). A vendégszám ingadozása jelzi, hogy a fizetővendéglátásra alapozni egész családi egzisztenciákat a kistérségben óriási kockázatokat rejt magában.

A falusi szállásadás kapcsán is megfigyelhető az érdeklődés lassú csökkenése: 2001 óta Füzesgyarmaton, 2004 óta Bucsán, 2006 óta Ecseghalván szűnt meg a szolgáltatás, igaz, Körösladányban az induló 2 vendéglátó 2007-re ötre gyarapodott. A férőhelyek száma a térség egészében mérsékelten csökkent (31-ről 29-re), de emögött is ellentétes folyamatok állnak, hiszen Körösladányban 10-ről fejlődött fel 29-re a férőhely kapacitás, míg a többi településen végbement a teljes leépülés. A vendégszám éves szinten 70-100 fő, akik nagyjából 250-370 vendégéjszakát töltenek Körösladányban (ez egy férőhelyre évi 12-13

nap), az átlagos tartózkodási idő 3,7 éjszaka. 2005-ig a falusi szállásadásban a külföldi vendégek voltak a meghatározók, azóta azonban fokozatosan eltűntek a vendégkörből.

A kereskedelmi szálláshelyek fogalmával összevetve e szegmens jelentősége csekély, legfeljebb néhány család jövedelmének kiegészítéséhez járulhat hozzá a térségben.

Vendéglátóhelyek a településeken

A turizmus szolgáltatási hátterének fontos szegmensét adják a vendéglátóhelyek. A minőségi kínálat a térségben egyenlőtlenül oszlik meg. Míg a városokban – különösen Szeghalomban – az éttermek és cukrászdák száma mindenütt meghaladja a tízet (Szeghalomban 34), addig a falvak közül egyedül a nagyobb lélekszámú Bucsán találunk összesen 2 egységet. Ezzel összevetve a bárók, borozók számát és megoszlását, azt láthatjuk, hogy ezek minden faluban jelen vannak, Ecsegfalván 4, Bucsán 8 is található belőlük, de ezek a turisztikai szolgáltatás kínálat szempontjából aligha jönnek szóba alapként. A városokban a két minőségi kategóriához sorolható egységek száma általában egyensúlyban van (kivételesen Szeghalom, ahol a magasabb szinthez sorolható éttermek és cukrászdák száma jócskán meghaladja a bárókét és borozókét), mindkét kategóriában van verseny az egységek között. Fontos feladat volna a munkahelyi vendéglátóhelyek legalább korlátozott bekapcsolása az idegenfogalomba. A melegkonyhás kínálat a térség hat településén is javulhatna (Körösladányban két, Szeghalomban akár három egységgel is).

A vendéglátóhelyek száma, a lokális és a turisztikai kereslet között kimutatható az összefüggés: az ezredfordulót követő konjunktúra idején pár év alatt több egységet is elindítottak a településeken, de 2005-től ezek egy része bezárt. Úgy tűnik, a legerősebb kereslet visszaesés Füzesgyarmaton (a legkedvezőbb évhez viszonyítva 9 bezárt egység), Szeghalomban (-4 egység) és Dévaványán lehetett (-3 egység).

Szeghalomi kistérség interneten elérhető szálláshelyeinek listája – Melléklet

- Bucsá (község):
 - Demény Panzió
 - Fenyődi Panzió
 - Högyéné Panzió
- Dévaványa (város):
 - Dévaványai Vadászház
 - Réhelyi Látogatóközpont
 - Kurucz Porta
 - Túrér Vendégház
- Ecsegfalva (község):
 - o Szállás: –
- Füzesgyarmat (város):
 - Anikó Vendégház
 - Füzesgyarmati Castrum Termálkemping ***
 - Kiskastély Fogadó-Étterem
 - Schultz Panzió
 - THERMALCAMPING***
 - Termálkemping****

Thermal Hotel Gara Gyógy és Wellness Szálloda***
Kiskastély Fogadó-Étterem
Véndiófa vendégház
Casa Nuestra vendégház
Marika vendégház
Békavár vendégház
Ildikó vendégház
Hegedűs vendégház
Vadásztársaság

- Kertészsziget (község):
 - Szállás: –

- Körösladány (város):
 - Pusztai Vendégház
 - Csilla Vendégház
 - Róbert-Ház
 - Károly Vendégház
 - Kántor István
 - Hideg Róbert

- Körösújfalú (község):
 - Szállás: –

- Szeghalom (város):
 - Pusztá Csárda Motel
 - Vidra Tanya Étterem és Panzió
 - Layer Vállalkozói Központ
 - Várhelyi Ifjúsági Tábor és Szabadidőközpont
 - Hidi Panzió Étterem
 - Lily Pihenőház
 - Péter András Gimnázium és Szigeti Endre Szakképző Iskola Kollégiuma

- Vésztő (város):
 - Vésztő Vadászház
 - Eszlári Sándorné
 - Musli-sziget Panzió & Étterem

A kistérség rendezvénystruktúrája is erős városi koncentrációt mutat, külön kiemelhető Füzesgyarmat és Szeghalom aktivitása, ahol a hagyományteremtés is sikeres volt számos kezdeményezés esetében. A falvak – ahol a szálláshely kínálat is rendkívül visszafogott – a rendezvények szervezésében, illetve marketingjében is mérsékelt aktivitást mutatnak.

Szeghalomi kistérség rendezvényei – Melléklet

- Bucsa (község):

VII.(2008) Bucsai Lovasbemutató

- Dévaványa (város):
 - VIII. Dévaványai Dobfesztivál
- Ecsegfalva (község):
 - Rendezvény: –
- Füzesgyarmat (város):
 - XX. Füzesgyarmati Lovasnapok
 - II. Városi Idősek Napja
 - Országos Amatőr Fogathajtó Magyar Bajnokság
 - Katalin Bál
 - Falusi disznótor
 - Sárszigeti Napok
 - Arató Nap
 - Füzesgyarmati Motoros Találkozó
 - Lovasbál
 - Városi Farsang/Farsangi bál
 - Luca nap
 - Szüreti Bál
 - Szent István Napi Lovas Vigadalom
- Kertészsziget (község):
 - Rendezvény: –
- Körösladány (város):
 - 14. Körösladányi napok
 - V. Körösiek-Ladányiak találkozója
 - XI. Népi Ételek Főzőversenye és VIII. Meghívásos Borverseny
 - IV. Ladányi Disznótoros
- Körösújfalú (község):
 - Rendezvény: –
- Szeghalom (város):
 - Őszi Hagyományőrző Fesztivál
 - XIV. Országos Népzenei Minősítő Verseny
 - XIII. Sárréti Könnyűzenei Fesztivál,
 - VII Pörkölt és Gulyásfőző-verseny
 - IV. Sárréti Boszorkány Fesztivál
 - Országos Ifjúsági Mazsorett Fesztivál (2001 után először 2009-ben került megrendezésre)
 - Kakaó Kupa, meghívásos gyermek labdarúgó kupa, Grundfoci bajnokság
 - Békés Megyei Polgárőr Nap
 - V. Kézműves Családi Tábor
 - I. Körös-Sárréti Íjász Verseny,
 - II. Körös-Sárréti Ízek Fesztiválja
 - VI. Vass Sándor kézilabda emléktorna

- Vesztő (város):
 - Bartók hét
 - VI. Indián olvasótábor
 - Varázsceruza, Képzőművészeti tábor
 - Sárréti Birkapörkölt-főző verseny
 - Szüreti Felvonulás és bál
 - Szilveszteri Bál

A szolgáltató szektor szerepe és struktúrája a térségben

A terciarizáció – a szolgáltatások súlyának növekedése, illetve az ide sorolt tevékenységek körének bővülése, differenciálódása – az utóbbi évtizedek egyik meghatározó gazdasági folyamata, amely az utóbbi néhány évben, ha lassuló ütemben is, folytatódott, mind globális, mind nemzetgazdasági szinten. A bővülés hátterében több, a lokális/térségi gazdaságok működését alakító globális folyamat áll: i) a (világ-)gazdaság működésének mind bonyolultabb szervezeti keretei, ii) a mélyülő és térben mind kiterjedtebb nemzetközi munkamegosztás, iii) a munkaerő-megtakarító beruházások, amelyek eredményként az aktív korú népesség növekvő hányada kényszerül a kevésbé szabályozott és bizonytalanabb munkapiaci pozícióra (részmunkaidő, szerződéses formák, önfoglalkoztatás) jelentő szolgáltató szektorba, iv) a változó társadalmi struktúra, és az ebből eredő, differenciálódó, folytonosan alakuló (globális információáramlás által formált) fogyasztói igények, v) a mind bonyolultabbá váló üzleti szabályozási környezet.

A hazai terciarizációs folyamatoknak erős lökést adó gazdasági átmenet lezárultával a szolgáltatások bővülése Magyarországon sem állt meg, de a szektor szerkezeti és szervezeti átalakulásában mind nagyobb szerepet kaptak a fenti folyamatok – különösen világgazdasági beágyazódásunk és a szabályozási környezet átalakulása. Az utóbbi években – EU-csatlakozásunk után – különösen a fejlesztési források megszerzéséhez szükséges információk (pályázatok), illetve az uniós piac működésével kapcsolatos tudás értékelődött fel, s jórészt erre vezethető vissza az üzleti szolgáltatások („K” szektor) kiemelkedő dinamizmusa a nemzetgazdasági ágak között. A szolgáltató szektor fejlődési üteme, szerkezete tehát (egyre inkább) tükrözi egy-egy térség, település területi munkamegosztásban elfoglalt helyét és esélyeit felzárkózása, illetve egy fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődési pálya kialakítására.

A megváltozott gazdasági környezetben át-, illetve (bizonyos elemeit tekintve) felértékelődött a szolgáltatások szerepe – globális, nemzetgazdasági és lokális szinten is. 2007-ben a szektor a bruttó nemzeti termék 57,1%-át adta, a gazdasági szervezetek 78%-a az ágazatban működött, és ez utóbbiak, valamint a közintézmények foglalkoztatták az aktív keresők 63,7%-át⁸. Békés megyében a szektor súlya kisebb (a gazdasági szervezetek 69,5%-a, a foglalkoztatottak 58,3%-a), a szeghalomi kistérségben még a megyei átlagnál is szerényebb, de a súlya egészében véve meghatározó a kistérségben: az aktív keresők több mint felét foglalkoztatja az ágazat (53,2 %), és a vállalkozások 59%-a (a társas vállalkozások 55%-a) is itt működik.

A szektor térségi dinamizmusa azonban elmaradt az országos trendektől: a regisztrált vállalkozások száma stagnált, illetve csekély mértékben csökkent valamennyi alágazatban az elmúlt három évben. Ugyanakkor – a hazai és nemzetközi folyamatokba illeszkedő –

⁸ A foglalkoztatási adatok a 2005-ös mikrocenzuson alapulnak. (KSH, 2005).

koncentráció is zajlott a szektorban, ezt tükrözta társas vállalkozások számának növekedése (kereskedelem, szállítás, üzleti szolgáltatások), ugyanakkor az egyéni vállalkozók számának csökkenése is. Ennek ellenére, egészében véve megmaradt a tercier szektor erősen elaprózott szerkezete, szervezeti szempontból és a jegyzett tőké tekintve is. 2007-ben (a szektorban működő 1442 szervezet közül) mindössze hét szolgáltató árbevétele haladta meg az 1 Mrd Ft-ot, és további háromé az 500M Ft-ot. Foglalkoztatási szempontból hét szolgáltató jelentős (50 főnél több alkalmazott), illetve további 17 számottevő (10 főnél több alkalmazott) térségi szerepet tölt be, döntően a szállítmányozási és a kereskedelmi ágazatokban. Valamennyi jelentős súllyal bíró szolgáltató társas vállalkozásként (zömmel kft formájában) működött 2007-ben.

A tercier szektor rendkívül sokszínű, (al)ágazatainak működését, fejlődését a piaci folyamatok, tényezők eltérő módon (súllyal) alakítják, ezért a szokásos statisztikai felosztás mellett többnyire (szolgáltatók szerint) köz- és piaci szolgáltatásokról, illetve (a felhasználók szerint) termelői és fogyasztói (gazdasági szervezeteket és intézményeket, illetve háztartásokat megcélzó) szolgáltatásokat különböztetünk meg. (A kategóriák részben átfedhetik egymást.)

Fogyasztói (lakossági) szolgáltatások

A fogyasztók számára nyújtott *piaci* (vállalkozó által nyújtott) *szolgáltatások* erősen jövedelem-érzékenyek, a háztartási bevételek alakulása (közvetve, a konjunkturális ciklusok, illetve az állami költségvetés helyzete) erősen befolyásolja a szolgáltatók bevételeit (a kereslet irántuk elasztikus). A kistérségben élők jövedelmei messze elmaradnak az országos átlagtól: mind az egy lakosra, mind az egy adózóra vetített személyi jövedelemadó értéke csupán a fele annak, és az adózók arányát tekintve sem kedvező a térség helyzete (a 132. helyen állt 2007-ben). A térség lemaradása jövedelmi szempontból konzerválódott az utóbbi néhány évben – a fajlagos mutatókat tekintve a kistérségi rangsor utolsó negyedében. A sarkadi, továbbá a megyehatár „túloldalán” a püspökladányi és a berettyóújfalui kistérség is csekély dinamikát mutat, és a szeghalomhoz hasonlóan alacsonyok a háztartási jövedelmek, s ez erősen korlátozza a helyi/térségi piac szolgáltatóinak növekedési lehetőségeit. A jövedelmi viszonyokat tükrözik a lakossági beruházások is, amelyek közül a legnagyobb tételt a lakásépítések jelentik: a térségben a lakásállomány 3,8%-a épült a 2000-2007 között (ez az arány némileg meghaladja a megyei átlagot, de az országosnak csupán 60%-a), és minden esetben természetes személy volt az építető. A felépült több mint 600 lakás azonban a lakossági tartalékok, illetve jövedelmek hosszú távú lekötését is jelentette. A másik fontos vagyonelem, a személygépkocsi-állomány alakulása inkább tükrözi a térségben élők jövedelmi helyzetét: az ezer lakosra jutó autók száma az országos átlag kétharmadát teszi ki (300, illetve 200 db), és a járművek átlagos életkora is magasabb az átlagosnál. Ez a lakosság jelentős hányadát erősen függővé teszi egyrészt a helyben elérhető szolgáltatások, másrészt a tömegközlekedés minőségétől.

A térségi szolgáltatók zömmel az anyagi javak elérhetőségét biztosítják (kereskedelem) továbbá a vendéglátásban, az egészségügyben, illetve a szórakoztatás és a személyi szolgáltatások területén működnek, és a négy városban (legnagyobb számban Szeghalmon) koncentrálódnak. A kereskedelmi ellátást zömmel térségi szereplők biztosítják, a nemzetközi kereskedelmi láncok közül két diszkont-hálózat (Lidl, Penny) és egy kiskereskedelmi multi (Spar) jelent meg fejlesztésekkel a térségben (Szeghalom). A hazai hálózatokba (Coop, CBA, Reál) integrálódó helyi kereskedelmi vállalkozások azonban az utóbbi években – éppen a multinacionális szervezetek ösztönözta verseny miatt – technológiai fejlesztésekbe, illetve szervezeti átalakításokba kezdtek (centralizált disztribúciós rendszerekbe tagozódtak)

kezdték, hogy piaci helyzetüket megszilárdítsák – s ebben (saját megítélésük szerint, és a hazai piaci trendeknek megfelelően) sikeresnek is bizonyultak. A térség ellátottsági mutatói elmaradnak az országos átlagtól, de a régióban nem számít alacsonynak: az üzletek ezer lakosra jutó száma 145 (országosan 162). Az üzletek száma azonban a makrofolyamatok hatására csökkent (624-ről 590-re 2005 óta), s ez elsősorban a tartós fogyasztási cikkek piacát érintette. Hasonló struktúra és folyamatok jellemezték a vendéglátást is: a vendéglátó helyek száma valamelyest visszaesett, az ágazat lakosságszámra vetített mutatói pedig elmaradnak az országos és a megyei átlagtól is. Gyógyszertárat a térség lakossága csak a városi településeken talál, és ez érvényes a tartós cikkek túlnyomó részére (az üzemanyagra is). Az áruk szélesebb skáláját azonban csak a térségközpontban, Szeghalmon, illetve Békéscsabára vagy Gyulára „beutazva” érhetik el. A lakosság életminőségét jelentős mértékben befolyásoló helyi szolgáltatások (szórakozás, kulturális, személy és egészségügyi szolgáltatások) is a városokban (elsősorban Szeghalmon, másodsorban Dévaványán, Füzesgyarmaton, Vésztőn) működnek. A lakosság számára fontos pénzügyi szolgáltatások a Szeghalom és Vidéke Takarékszövetkezet fiókjaiban Kertészsziget kivételével valamennyi településen elérhetők, bankfiókokat (összesen ötöt) azonban csak négy városban (Szeghalom, Dévaványa, Füzesgyarmat, Vésztő) találunk. Az alapszintű szolgáltatások tehát a városokban – illetve néhány eleme Bucsán – állnak a rendelkezésre, a helyi lakosság különösen Kertészszigeten, Körösújfalun, Ecsefalván „szenvedi el” a méretükből adódó hátrányokat, a hiányzó szolgáltatásokat. Ezért különösen fontos a térségen belüli – különösen az egyetlen, szolgáltatások szélesebb spektrumát kínáló centrumhoz, Szeghalomhoz –, illetve a megyeszékhelyhez fűződő közlekedési kapcsolatok javítása.

Közszolgáltatások

A lakosság életminősége – s ezzel a térségi gazdaság egyik fontos tényezője – javításának másik fontos eszköze a *közszolgáltatások* lehető legszélesebb körének és elérhetőségének biztosítása – a szféra méltányosságon alapuló (pl. elérhetőség) rendszerét azonban „felülírhatják” (felülírják) a makrogazdasági feltételek. Jelenleg az egészségügyi, szociális és oktatási alapfokú ellátás intézményei két településen (Körösújfalun, Kertészszigeten) nem állnak teljes egészében rendelkezésre, emellett még az oktatás (Ecsefalva), illetve az idősek ellátását szolgáló intézmények (Ecsefalva, ill. Bucsa) esetében a községek lakossága térségi együttműködéssel jut ellátáshoz. A térségben élők (a térségi gazdaság fejlődése) szempontjából gondot jelent és jelentős kockázatot hordoz egyrészt a falvak alapfokú egészségügyi ellátásnak helyzete valamint a szakorvosi ellátás rendszerének átalakításából következő bizonytalan helyzet. Ez utóbbi megoldása a térségi központban kialakított, stabil, széleskörű szolgáltatásokat nyújtó ellátó intézmény működtetésével lenne kívánatos. Az alapfokú ellátás gondjait enyhítette a többcélú kistérségi társulás keretében létrehozott orvosi ügyeleti rendszer Szeghalom központtal (Vésztőn, Dévaványán mentőtiszt tart ügyeletet), ebben azonban Ecsefalva és Bucsa nem vesz részt. A térség helyzetére egészében véve jellemző, hogy népesség előregedő, és magas a hátrányos helyzetű családok, háztartások aránya és száma, ezért sokan szorulnak orvosi ellátásra. Ennek ellenére a térség helyzete nem javult, az egy házi orvosra jutó beteg száma növekedett az elmúlt öt év során: 2007-ben az jóval országos átlag (2027 lakos/orvos) fölött volt (2301 lakos/orvos)m ekkor 18 orvos, 7 gyermekorvos, 18 védőnő dolgozott itt. A térségben Szeghalmon működik kórház (105 ágyas kapacitással), a Pándy Kálmán kórház utókezelő egységeként.

A gazdaságfejlesztés szempontjából kulcsfontosságú középfokú oktatásban két térségi intézmény, a városi fenntartású szeghalomi Péter András Gimnázium és Szigeti Endre Szakképző Iskola, továbbá a megyei fenntartású, békési és dévaványai képzőhelyekkel

rendelkező Farkas Gyula Szakképző Iskola tölte be fontos szerepet – a megye többi középfokú intézménye mellett. Tömegközlekedéssel viszonylag rövid idő alatt elérhető megyeszékhely és Gyula (és más, megyén kívül központok) vonzása is jelentős mértékben érvényesül. A középfokú oktatási intézmények kapacitása, illetve a térségen kívüli centrumok vonzása is hozzájárul ahhoz, hogy sokan már 14 éves korban elköltöznek, és nem is térnek vissza a helyi munkaerőpiacra. A képzett, fiatal munkaerő kiáramlását ösztönzi ugyanakkor a felsőoktatásban továbbtanulók növekvő aránya is.

A két térségi középiskolának ennek ellenére jelentős hatása van a térségi a munkaerőpiacra. Ezért különösen fontos, hogy Szeghalmon a nyelvi és informatikai képzés irányába mozdultak el, emellett a szakképzésben megmaradt a textilipari és a fémipari szakmák meghatározó szerepe, és továbbra is zajlik az (érettségit, illetve szakmát adó) felnőttoktatás. Dévaványán az intézmény általános gimnázium képzés mellett rendvédelmi tagozatot működtet, a szakiskolai keretek között keretében faipari, kereskedelmi egyéb szolgáltatási, építőipar, gépészeti és mezőgazdasági képzés zajlik. Emellett OKJ-s képzést folytatnak informatikai, mezőgazdaság és gépészeti szakmacsoportokban. A képzés szerkezetével és tartalmával kapcsolatos térségi vállalkozói vélemények vegyesek. A szolgáltató szakmákban pozitívabb a megítélésük, az iparban – a fémfeldolgozásban és a gépészeti szakmák esetében – azonban többször felvetődött a szakképzés átalakításának szükségessége, a (vállalati) szakképző helyek működtetésének ösztönzésével új, hasznosítható ismeretek átadása a képzés során. A könnyűipari szakmák, illetve a képzés jövőjét erősen befolyásolja a makrofolyamatok mellett a térségi szereplők aktivitása, így a klaszterépítés folyamata (faipar, ruházati ipar), illetve a képzett szabad munkaerőre is építkező térségi marketing – kihasználva pl. a textilruházati iparban az utóbbi években jelentkező igényt a precízen dolgozó, minőségi termékeket előállító munkaerő iránt.

A közszolgáltatások működtetésében növekvő szerephez jut a térségi együttműködés, a városi centrumok szerepét erősíti – végső soron térbeli koncentrációt eredményez, a kormányzati törekvéseknek megfelelően. Ezt tükrözi az önkormányzati intézmények, ill. az ott dolgozók száma – ami ugyanakkor a helyi (városi) költségvetések túlnyomó részének intézményfenntartásra történő lekötését is jelenti, és szűkíti a gazdaságfejlesztési politikák mozgásterét.

Termelői szolgáltatások

A versenyképesség javításban, a piaci alkalmazkodásban az termelői szolgáltatások tudás- és információközvetítésben, elosztásban és szervezésben betöltött szerepük révén kulcsszerepet töltenek be: e tevékenységek a termelési folyamat valamennyi fázisában jelen vannak, növelik a termék *hozzáadott értékét* azzal, hogy segítik új módszerek, eljárások alkalmazását, segítik az elosztás, az irányítás, a marketing és a vállalaton belüli szervezés hatékony működését. Mindez hozzájárul új piacok megszerzéséhez, tőkeforrások bevonásához, termék- és szervezeti innovációk megvalósításához is. A termelői szolgáltatások piacán – különösen a szállítmányozásban, a bank- és biztosítási piacon, továbbá az üzleti szolgáltatások egyes területein (üzletviteli tanácsadás, hirdetés, könyvvizsgálat) gyors, látványos piaci koncentráció zajlott le az elmúlt bő másfél évtizedben, s e folyamatnak újabb lökést adott EU-csatlakozásunk. Jelenleg ezen szolgáltatások piaca erősen polarizált, néhány (egyes alágazatokban egy-másfél tucat) szereplő tölt be meghatározó szerepet, és látja el szolgáltatásokkal a transznacionális vállalatokat és beszállítóikat (zömmel a Budapesti városrégióban van a székhelyük). A tőke- és szervezeti koncentráció (folyamatosan csökken az egyéni, és növekszik a társas vállalkozások súlya) ellenére azonban a legtöbb tevékenységi körben meghatározó maradt a kisservezetek

szerepe – elsősorban a hazai kis- és középvállalkozások piaci információval történő ellátásában. Ugyanakkor a vállalkozások többsége a stratégiai jelentőségű váltásokhoz, különösen a nemzetközi áru-, tőke- és szolgáltatások-áramlásba történő bekapcsolódásukhoz új, többnyire fővárosi, esetleg nagyobb vidéki városban működő szolgáltatók segítségére szorulnak.

A polarizált térstruktúra fenntartása irányába hatott...

- A szektorban azon sajátossága, hogy fontos szerepet kapnak a személyes kapcsolatok és az információáramlás „informális” csatornái, amelyek csomópontjai a nagyobb városi centrumokban találhatóak;
- A szolgáltatók mellett a felhasználók erős térbeli koncentrációja: az üzleti szolgáltatásokat a nagyobb városi centrumokban sokkal nagyobb arányban veszik igénybe még a kisvállalkozások is, mint a községekben;
- Az információs technológiákkal kapcsolatos adaptációs problémák – különösen a kisvárosi centrummal rendelkező térségekben –, a szolgáltató centrumok fizikai elérhetőségének hiányosságai.

A szektor térszerkezete tehát erősen koncentrált, és erősen függ egy-egy térség gazdasági teljesítményétől. A szeghalomi kistérségben a termelő szolgáltatások három alágazatban koncentrálnak a szolgáltatók, a szállítás-*raktározás*, a nagykereskedelem, illetve az ingatlan- és üzleti szolgáltatások területén. Az előbbi csoport foglalkoztatás és gazdasági súly (árbevétel) szempontjából is fontos szerepet tölt be a térségben, ami jelentős részben a térségi befektetőkre (elsősorban a Henkel), illetve a helyi mezőgazdasági bázisra épül. Emellett az elosztás-közvetítés folyamatában nagykereskedőként 55 térségbeli vállalkozás vett részt 207-ben. Az elosztással kapcsolatos szolgáltatások alapvetően Szeghalmon, Körösladányban, illetve (kisebb számban) Füzesgyarmaton és Vésztőn koncentrálnak.

A harmadik, üzleti szolgáltatások címkével is illetett csoport („K” szektor) elsősorban információ- és tudásközvetítő szerep miatt fontos a térség gazdasági szereplői számára. Ebben a tevékenységi körben meghatározó a kisvállalkozások szerepe (2007-ben csupán öt vállalkozást találtunk, amelyek legalább öt főt foglalkoztattak). Specializált szolgáltatásokat, továbbá a működéshez szükséges intézményi szolgáltatásokért (társadalombiztosítás, adózás, gazdaságfejlesztés) azonban a megyeszékhelyre kell utazniuk a térségbeli vállalkozóknak. Mivel üzleti információk és tudás szempontjából erős a térség külső függősége – a legszélesebb szolgáltatói palettával rendelkező Szeghalom is csak az 5-6. helyet foglalja el a megye városai között – egyrészt fontos Békéscsaba elérhetősége, másrészt az internet-használat széleskörű használatának ösztönzése – s emellett a net-használatra épülő helyi és térségi szolgáltatások fejlesztése.

A térség az üzleti információk elérhetőségét (és adaptációját) tekintve kifejezetten hátrányos helyzetben van, a szolgáltatások viszonylag szűk helyi/térségi spektruma, a megyeszékhely (sokak számára) nehézkes közúti elérhetősége, továbbá Békéscsaba üzleti szolgáltató szektorának hiányosságai miatt is⁹. Mivel a szektorban jelenleg is koncentrációs folyamat zajlik, továbbá nem láthatóak a szektor bővülését ösztönző gazdasági dinamizálódás jelei a megyében, és az üzleti szolgáltatások jelentős részben továbbra is személyes kontaktusra épülnek, a térség gazdasági szereplőinek számolniuk kell ezekkel a hátrányokkal hosszabb távon is.

⁹ Békéscsaba a 26. helyen állt a városok rangsorában 2007-ben a tudás- és információintenzív szolgáltatásokban (a szolgáltatók számát tekintve). Ebbe a csoportba soroltuk az üzletviteli tanácsadást, a szoftverfejlesztést, a K+F tevékenységeket, a hirdetést, a piackutatást.

A pénzügyi-biztosítás szférában kisszámú önálló térségi szereplő működik – ami nem meglepő, tekintve az ágazat erős szervezeti és térbeli (döntéshozatal) koncentráltóságát. A szféra legfontosabb helyi szereplője a Szeghalom és Vidéke Takarékszövetkezet, amely a térség legfontosabb pénzügyi szolgáltatója. Mérlegfőösszegét tekintve ugyan két nagyságrenddel elmarad a nagyobb haza bankoktól, de a takarékszövetkezetek között az első harmadban pozicionáltak magukat, és az új (szigorúbb) uniós szabályoknak megfelelően működnek (kockázatkezelés – tőke megfelelés). A pénzügyi intézet jelentősége részben abban áll, hogy a bankokkal szemben, amelyek centralizált döntési és stratégiaalkotási struktúrában működnek, a takarékszövetkezet mélyebb ágyazódnak a térségi gazdaságba, felmérve a helyi szereplők szükségleteit. Emellett a térség csaknem minden településén (Kertészsziget kivételével) elérhetővé teszi a pénzügyi szolgáltatásokat. A takarékszövetkezetekkel hosszabb távon mint fontos területfejlesztési tényezővel számolnak.

A gazdasági fejlődés infrastrukturális pillérei

Elérhetőség és tömegközlekedési ellátottság a szeghalomi kistérségben

Közúti feltártság

A térség közlekedési tengelyét egyértelműen a Szegedet Debrecenrel összekötő 47-es főközlekedési út jelenti. Ez a tengely egyúttal a megyeszékhely elérése szempontjából is a legfrekvenciáltabb útvonal a térség zöme számára. Elvben Békéscsabát és Gyulát a Szeghalom-Vésető-Doboz útirány felhasználásával is el lehet érni, de annak minősége egyes szakaszokon meglehetősen rossz. Ecsegfalva, Dévavány és Bucsa számára a 4-es számú főút is viszonylag gyorsan elérhető Kisújszállás, valamint Karcag irányába, ahonnan Budapest, Szolnok, vagy éppen Debrecen is egyszerűen megközelíthető. A megye egyik jelentős oktatási centruma, Szarvas, valamint a Dél-Alföld leglátványosabban fejlődő gazdasági centruma Kecskemét Dévaványa és Körösladány számára a legjobban elérhető, Gyomaendrődön alsóbbrendű utakon, majd az Endrődöt Szarvassal összekötő 443-as úton keresztül. Körösladány számára a gyomai kapcsolat azért is fontos, mert a 46-os számú főút Mezőtúr és Törökszentmiklós érintésével közvetlen kijáratot biztosít a 4-es főútra, s tovább a főváros irányába.

A térség gazdasági fejlődése szempontjából egyre fontosabb potenciál a nyugat-romániai (partiumi) fejlődő pólusokhoz való kapcsolódás lehetősége. Ennek közlekedési feltételét a határátkelők megléte, elérhetősége, átbocsátó kapacitása jelenti. A közeli határszakaszon a gyulai, valamint a Berettyóújfalu-Biharkeresztes érintésével elérhető ártándi a két meghatározó átbocsátási pont. A személyforgalom szempontjából fontos kiegészítő szerep jut a méhkeréki átkelőhelynek is, s további segítséget jelenthetne a Körösnagyharsány-Cheresig (Körösszeg) közötti átkelőhely jövőbeni megnyitása. Gyula elsődlegesen Chisinau Cris (Kisjenő) és Arad, Méhkerék Salonta (Nagyszalonta), míg Ártánd (és Körösnagyharsány) alapvetően Oradea (Nagyvárad) könnyebb elérését teszi/tenné lehetővé.

A térség közutakkal való feltártsága a szerkezetét tekintve megfelelő, ám a minőségi jegyeket tekintve rengeteg a probléma. Az utak hordképessége, töredezettsége, a nyomvályúk kialakulása, a kátyúsodás miatt számos útszakasz minősége a meg nem felel kategóriába sorolható csupán.

A közúti közlekedésben a periféria helyzetet fokozza, hogy a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztései elkerülik a térséget. A 4-es főút négysávúsítása a Pest megyei szakaszt érinti, bár a korábbi fejlesztésekkel együtt – a szolnoki elkerülő szakaszt leszámítva – Törökszentmiklósig, valamint Hajdúszoboszló és Debrecen között a forgalom gyors

levezetésére már alkalmas a tengely. A 44-es (Gyula-Békéscsaba-Kecskemét) főút fejlesztése jelen állás szerint kimerül a Kondoros-Tiszaug szakasz új nyomvonalra helyezésében, de annak várható befejezése 2014. A 47-es úton végrehajtott fejlesztések – a Szeged-Hódmezővásárhely szakasz négy-sávúsítása, a szegedi, vásárhelyi, orosházi, békéscsabai elkerülők megépítése – bár időben vagy megvalósultak, vagy befejezéshez közelednek, a térség elérhetőségére mégsem gyakorolnak érdemi hatást. Az M35-ös autópálya ugyan elérte Debrecent, de ennek hatása a szeghalomi kistérségre nem mérhető. Az M43-as autópálya megépítése legfeljebb Békés megye délkeleti települései számára jelenthet gyorsabb megközelítést.

Vasúti elérhetőség

A térség települései közül öt városnak – Dévaványának, Füzesgyarmatnak, Körösladánynak, Szeghalomnak és Vésztőnek – és egy falunak (Körösújfalun) van vasútállomása. Bár a forgalmi adatok alapján a MÁV mellékvonalak legutóbbi racionalizálása kapcsán több alkalommal is felmerült a szárnyvonalak megszüntetése, a helyi polgármesterek, a lakosság és a civil szféra összefogása eredményeként a kérdés (egyenlőre) lekerült a napirendről.

A vasúti közlekedés szempontjából a csomóponti szerepet Vésztő és Szeghalom tölti be. Sarkadon, Gyulán keresztül Békéscsabára közvetlenül napi 8 vonatpár közlekedik (zömében BZ motorvonatok), átszállással pedig további 7 vonatpáron keresztül érhető el a megyeszékhely, illetve a számos megyei intézménynek otthont adó Gyula. A vasúti szárnyvonal minőségéről képet ad, hogy a menetrend szerint 64 km hosszú szakasz megtételéhez 86-95 percre van szükség, míg az átszállással 89 km-es úthoz 124 percre. Vésztőről indul a Körösújfalú-Komádi-Körösnagyharsány vonal, valamint az Okány-Méhkerék-Kötegyán viszonylat. Körösújfaluból napi 3 vonatpáron lehet Vésztőre eljutni, nagyjából 15-16 perc alatt. Szeghalomból Püspökladány felé vezet vonal, mely felfűzi Füzesgyarmatot is. Füzesgyarmatról Szeghalom szintén 15 perc alatt érhető el, de a naponta közlekedő vonatpárok száma csak 4.

A régió központja – Szeged – békéscsabai átszállással érhető el, míg Budapest irányába legegyszerűbben Gyoma felé lehet elérni a 120-as számú törzsvonalat (Lökösháza-Budapest). E viszonylatban napi 8 vonatpár közlekedik, s az 52 km-es utat 87 perc alatt lehet rajta megtenni.

A román határ közelsége miatt, illetve a határ túloldalán az utóbbi öt év során látványosan megújuló gazdasági (ipari) központok jelenléte kapcsán fontos kérdéssé vált e centrumok – elsődlegesen Nagyvárad, kisebb jelentőséggel Arad – megközelíthetősége. A vasúti hálózat konfigurációja, valamint a jelenlegi közlekedésszervezés a határon való átmozgást a vasút oldaláról nem támogatja: A térségből csak kötegyáni átszállással lehet átjutni Salonta-ra, ám e viszonylatban csupán napi 3 vonatpár közlekedik, ami gyakorlatilag kizárja a munkaerő ingázását a határ túloldalára.

A MÁV fejlesztési elképzelései jelen állás szerint két területre koncentrálnak: az elővárosi (zömmel a tág budapesti agglomerációt érintő) közlekedés korszerűsítése, valamint a transzeurópai közlekedési folyosók nyomvonalának „kvázi-nagysebességű” (160 km/h sebesség elérésére képes) rendszerűvé alakítása. Utóbbi érinti a Lökösháza-Budapest vonalat is, melynek fejlesztési munkálatai jelenleg a Mezőtúr-Gyoma vonalszakaszon folynak, átmenetileg tovább lassítva a Vésztő felől érkező forgalmat (gyomai vasúti híd megerősítése, vágánycserék stb.). Ugyanakkor, még a távlati elképzelésekben sem szerepel a kisforgalmú mellékvonalak gyorsütemű fejlesztése, s továbbra sincs napirenden a vasúti hálózat

kiterjesztése révén a hajdani Nagyvárad-Fiume vasútvonal helyreállítása, ami a térség nemzetközi áramlásokba való bekapcsolása szempontjából kulcsfontosságú lépés lehetne.

2009-ben napvilágot látott egy, a KHVM által munkaanyagként értékelt dokumentum a vasúti személyszállítás átszervezéséről. Az állam, mint megrendelő mintegy 4700 km-es pályahosszon kivonul a szolgáltatás közvetlen megrendeléséből, s ezt a feladatot átruházza a Regionális Közlekedési Tanácsokra. Utóbbiak feladata volna a különböző közlekedési ágak tevékenységének összehangolása, a tényleges szállítási igényekhez igazított kapacitások megteremtése, illetve a területi méltányosság elvének érvényesítése a periférikus térségekben. A dokumentum mellékleteként megjelenő, a vasúti mellékvonalakat érintő változások a szeghalomi térséget is erőteljesen érintenék. 2009. december 1-i hatállyal a személyszállítás megszüntetését javasolják a 127. számú vasútvonalon (Körösnagyharsány-Gyoma 83,8 km), a 128. számú vasútvonal egyes szakaszain (Vésztő-Kötegyán 28,2 km; Püspökladány-Szeghalom 46,1 km). E tervzet értelmében lényegében megszűnne a vasúti személyszállítás a térség településein.

A 2009. december 12-én életbe lépett új vasúti menetrend szerint a megszüntetésre javasolt vonalhálózati elemek közül a Körösnagyharsány-Vésztő (127. számú) vonalon az állam nem rendelt meg személyszállítási szolgáltatást. A kormányzati ígéret szerint e viszonylatban a Volán társaság (jelesül a Körös Volán) veszi át a személyszállítást.

Autóbusz közlekedés

A térségen belüli helyközi autóbusz tömegközlekedés csomópontja Szeghalom. A város minden térségbeli település számára minimum egy buszpárral közvetlenül elérhető (Ecsegfalváról és Körösújfaluból nincs is több közvetlen járat) munkanapokon. Bucsára 4, Dévaványára és Kertészszigetre 7-7, Vésztőre 8 járatpár közlekedik. Füzesgyarmattal (14 buszpár), valamint körösladánnyal (24 járatpár) még enbnél is szorosabb a kapcsolat. A városok közül Dévaványáról Ecsegfalva megközelítése elfogadható (7 közvetlen járat munkanapokon), s könnyű elérni Körösladányt (12 buszpár) is. Utóbbi, mint beingázási központ, fontos szerepet játszik a dévaványai és az ecsegfalvi aktív keresők számára egyaránt. Füzesgyarmat lényegében nem tölt be tömegközlekedési centrum szerepet, Vésztő is csak Körösújfaluba számára jelent központot, illetve tovább-közlekedési lehetőséget. Körösladány relatíve erős helyi gazdasága a tömegközlekedési elérhetőségében is megmutatkozik, hiszen Körösújfaluba kivételével a térség minden településével közvetlen autóbuszjáratok kötik össze. Az alacsony járatszámok (Dévaványa és Szeghalom kivételével) azonban jelzik, hogy a kapcsolatok alapvető oka a munkaerő napi mozgásában ki is merül.

A falvak oldaláról nézve a kapcsolatokat, a periféria helyzet mindegyikre jellemző. Bucsa ugyan négy településsel is közvetlen kapcsolatban van, de a napi járatszámok alacsonyak, csak Kertészsziget és Szeghalom viszonylatában érik el a napi 4 buszpárt. Ecsegfalva alapvetően két irányba kapcsolódik: Dévaványára 7, Körösladány felé három járatpárral. Kertészsziget – Bucsa mellett – alapvetően Szeghalom felé gravitál (7 autóbusz munkanapokon), Körösújfaluba pedig Vésztőhöz vonzódik napi 6 közvetlen járat segítségével.

A térségen kívüli gazdasági centrumok – melyek egy része adminisztratív funkciókat is tömörít – megközelítése a térség településeiről általában nem könnyű. Egyedüli kivételként Békéscsabát, a megyeszékhelyet említhetjük, ami a városokból napi minimum 5-6 buszpárral (Füzesgyarmat, Dévaványa) elérhető átszállás nélkül munkanapokon, de Vésztőről 9, Szeghalomról 17, Körösladányból 23 buszpár indul. A falvak közül Körösújfaluból csak átszállással lehet Békéscsabára érni, Bucsáról és Kertészszigetről napi

1-1 járatpár van összesen, Ecsegfalváról kettő, a falvak periféria helyzete a térségen belül e tekintetben is megjelenik.

Gyula három településről (Bucsa, Füzesgyarmat, Kertészsziget) nem érhető el átszállás nélkül, de sűrűbb (napi két járatpárnál több) kapcsolat csak Vésztő felől nyomozható (9 járatpár). Fontos, hogy Körösújfalú számára – hacsak egy buszpárral is – de Gyula közvetlenül elérhető, a megye egyik adminisztratív és közszolgáltatási központja teljes szolgáltatási struktúrájával rendelkezésre áll. A megyén belül Szarvast, mint felső- és középfokú oktatási centrumot emeltük még ki, mint lehetséges tömegközlekedési célpontot. Szarvas elérhetősége a térség egészére vonatkozóan rossz, a három közvetlenül elérhető centrumból (Dévaványa, Körösladány, Szeghalom) is összesen napi egy járatpár közlekedik a kisvárosba.

A regionális centrum Szeged csak a 47-es út mentén fekvő településekből (Körösladány, Szeghalom) érhető el, napi 4 átszállás nélküli járatpárral. Kecskemét – melyet a megindult Mercedes beruházás, mint munkaerő-vonzó centrumot fel fog a közeljövőben értékelni – átszállás nélkül egyáltalán nem érhető el a térségből, ami nagymértékben szűkíti a munkaerő mobilitását abba az irányba. Debrecen – az Észak-Alföld központja – is csupán három település számára érhető el közvetlenül, ebből Dévaványáról csupán napi egy járatpárral, a 47-es főút mentén fekvő Szeghalomról és Körösladányból 10-10 busz indul a nagyvárosba munkanapokon. A szomszédos Jász-Nagykun-Szolnok megye központja, Szolnok elérhetősége is kedvezőtlen, 1-1 járatpár közlekedik közvetlenül a térség városaiból, Füzesgyarmat kivételével. Az ország fővárosa, Budapest elérhetősége szintén nehézkes, átszállás nélkül csak a Szolnokot is érintő járatokat lehet igénybe venni az utazáshoz.

Összességében a falvak mellett Füzesabony tömegközlekedési helyzete tűnik periférikusnak a távolsági közlekedés szempontjából, Vésztő centrum szerepe szintén kérdéses, míg a másik három város elérhetősége a legfontosabb külső centrumokat tekintve kedvezőnek értékelhető.

A kistérségi gazdaság informatikai alapjai

Az országos, régiós és megyei trendekhez hasonlóan a szeghalomi kistérségben is 1999-2000 táján tetőzött a távbeszélő fővonalak száma. A csúcson közel 11 ezres fővonal állományból 2007-re bő 40%-kal kevesebb maradt, köszönhetően elsősorban a mobiltávközlés előretörésének (GSM, UMTS, HSDPA, HSUPA). A visszaesés egyaránt érintette az üzleti szegmenseket (1043-ról 2005-ig 880-ra, majd a mobilinternet és az ún. „csupasz ADSL” megjelenését követően 2007-re 600 alá csökkent az előfizetők száma), valamint az egyéni ügyfeleket (9685-ről 6000 alá). A fővonalaszám csökkenését az ISDN vonalszám emelkedése csak átmenetileg volt képes ellensúlyozni: 2003-ban az internet átvitelre is alkalmas ISDN vonalakkal együtt 10431 fővonal működött a kistérségben, ez azonban 2006-ra már 7000 alá csökkent. Utóbbi azt is jelzi, hogy ekkorra az ISDN előfizetők száma is stagnálni, illetve csökkenni kezdett.

A kistérségben 2000-ben négy, 2007-ben öt településen üzemelt kábeltelevíziós hálózat. E hálózatok megléte a gazdaság szempontjából azért fontos, mert kiépítésük, illetve technológiai fejlesztésük nyomán alkalmasak lehetnek a szélessávú adatkommunikációra, a világhálóra való felcsatlakozásra. Az előfizetők száma a 2000. évi 3200-ról 4200 fölé emelkedett, eszerint a teljes népesség 10%-a, a háztartások közel ötöde számára adott az internet csatlakozási lehetőség.

Az ADSL rendszer kiépítése a kistérségben országos és regionális összevetésben lassan indult meg. A Hungarotel (2007 óta Invitel) – a megye koncessziós vezetékes távközlési szolgáltatója – csak 2003-ban kezdte meg a hálózati kapacitás fejlesztését, de a kistérség területének zömét csupán 2004-2005 folyamán érték el az ADSL szolgáltatással. A Nemzeti Hírközlési Hatóság adatai szerint a 2006 és 2007 június 30-i állapot szerint Kertészszigeten a szélessávú internet elérése továbbra is megoldatlan, pedig az ország 3152 települése közül akkor már 2836-ban jelen volt a szolgáltatás. A kistérségben 2006-ban 700, 2007-ben már közel 1900 előfizető kapcsolódott széles sávon az internetre, ebből alig 15 intézmény, 12 közületi előfizető a „Közháló” program révén, illetve 137 vállalkozás. A fajlagos előfizetők száma alacsony, úgy kistérségi szinten (2006-ban az országos átlag ötöde, 2007-ben nagyjából harmada) jócskán elmarad a magyar, a dél-alföldi és a megyei átlagtól is.

Komoly problémát jelent a helyi vállalkozások mérsékelt aktivitása (2007-ben 2444 regisztrált vállalkozás volt a térségben) az internetre való felcsatlakozásban, hiszen a térség elérhetősége kedvezőtlen, ezt rövid távon leginkább az e-gazdaságban rejlő potenciálokkal lehetne ellensúlyozni. A lemaradás nem meglepetés, hiszen Békés megye sereghajtó minden a vállalkozások info-kommunikációs technológiával kapcsolatos alkalmazási területen (internet csatlakozás, önálló honlap, e-gazdaság elemeinek igénybevétele). Ez a tény fájó, hiszen célzott gazdaságpolitikával a közlekedés terén meglévő elérhetőségi deficit egy részét már le lehetett volna küzdeni a szélessávú internet elérés és rácsatlakozás preferálásával.

Részben a vállalati ügyfelek (elsősorban az egyéni és mikro vállalkozások) számára jelent kiegészítő lehetőséget a térségben meglévő ingyenes internet elérési pontok hálózata. A kilenc településen összesen 20 lehetőséget találtunk 2009 közepén. Minden településen volt legalább egy ilyen pont, de csupán Füzesgyarmaton (4) és Szeghalomban (5) haladta meg számuk a kettőt.

A mobilinternet robbanásszerű terjedése kapcsán értékelődnek fel az ingyenes elérést biztosító ún. „hot-spot”-ok, melyek leginkább WiFi, vagy WiMax technológiára alapozva kábelmentes elérést biztosítanak az internetezők számára. Bár az ország területén közel 1400 ilyen pont létezik, a kistérségben összesen két ilyen tartanak nyilván 2009 júliusában (Körösladány és Szeghalom egy-egy pontján). Hozzá kell tenni, hogy Békés megye maga is messze elmarad e pontok kialakításában a nyugati és központi térségek településeitől: Békéscsabán összesen négy, Gyulán három kialakított pont létezik összesen.

A térségben kiépült a nagysebességű adatátvitelre alkalmas informatikai optikai gerinchálózat. Az infrastrukturális fejlesztés eredményeként lehetőség nyílt az elektronikus ügyintézés szoftver hátterének fejlesztésére, az eKözigazgatás kiterjesztésére a vállalkozói szféra, illetve a lakosság irányába.

Ipari parkok, vállalkozási övezet, logisztikai kapacitás, ingatlanok

A szeghalomi kistérség első ipari parkját a város déli ipartelepének bővítéseként hozták létre 31 ha területen. Az ipari park címet 1998-ban nyerte el a terület, melynek sajátossága, hogy a program kezdeményezője, valamint az ipari park cím birtokosa a Layer Kereskedelmi, Szolgáltató és Ipari Kft. az alapítás óta. A cég jogelődjét 1982-ben alapították, s 1989 óta működik Kft. formában. Alapvető profilja az építőipari kereskedelmi tevékenység, 3 ezer nm-t meghaladó raktár és áruházi alapterülettel szolgálja ki a vásárlókat. A parkban működő cégek száma 2008-ban elérte a 10-et (2009-es információk szerint 11 vállalkozás működik a területen), melyek között a meghatározó szereplők: a Billerbeck Budapest Kft., a Helvécia Protein Trade Kft., a Hungaropacking Kft., az Intarjet Bt., illetve a SIET Kft., de itt található a

Layer Kft. központi telephelye is. A cégek ágazati profilját tekintve a textilipar, a fémfeldolgozás, a gabonaipar, az építőipar és a kereskedelem reprezentált az ipari park területén.

A park fekvése jó, közvetlen vasúti és főútvonali kapcsolattal rendelkezik. A településen belüli és a helyközi megközelítése kedvező, buszmegálló, valamint több irányból idevezető kerékpárutak biztosítják a munkaerő zökkenőmentes mozgását. A park gáz (180 m³/óra kapacitás), elektromos áram (1,60 MW), ipari víz (3600 m³/nap), ivóvíz (3600 m³/nap), kiépített szennyvízelvezési rendszer (3600 m³/nap), valamint tűzvíz (3600 m³/nap) hálózatokkal rendelkezik. Saját telefonközpont, Internet kapcsolat, valamint 800 m szilárd burkolatú úthálózat segíti a kommunikációt és a mobilitást. 2005-ben készült el egy 4400 nm-es üzemcsarnok. A park összterülete 31 ha, szabadon fejleszthető része több ütemben 11,3 ha volt (ez a működtető vállalkozás 100%-os tulajdonában), ebből első ütemben 10 ha kiépítését vállalta a Layer Kft.. A 2005-ös fejlesztések után 7 ha szabad területtel rendelkeztek. Az ipari park által nyújtott szolgáltatások kiterjednek a műszaki, jogi, pénzügyi területekre, az őrzés-védelemre, a karbantartásra, az iroda-bérbeadásra, a fuvarszervezésre, a szállításra és a takarításra. Ez a szolgáltatási kör azóta bővült a gépi rakodással és a gépi takarítással is.

A BEOL információi szerint 11 cég és közel 300 munkavállaló dolgozik az ipari parkban. Szeghalom honlapjáról származó információ szerint azonban, egyedül a Filena Hungaria Kft. maga 350-400 főt foglalkoztat, plusz még a Layer Kft. közel 90 fős állandó alkalmazottja valamint még ott van a többi cég alkalmazottja is ami meghaladja a 300-at.

Az Ipari Park nehéz helyzetben van, mivel új befektetők nem igazán érkeznek. Amióta kibővült az EU a befektetők nem állnak meg a magyar határnál inkább Romániát választják a kedvezőbb feltételek mellett. Ezért nehéz helyzetben vannak a keleti országhatár mellett fekvő ipari parkjaink. Layer István állítása szerint szinte lehetetlen felvenni a versenyt a Román oldallal. Nálunk már nem elég a cégeknek a megfelelő infrastruktúra, a zöldmezős ingatlan, és a csarnokok megléte, emellett a működésüket segítő szolgáltatások is kellenek. Ezért nehéz a román oldallal versengő ajánlatot tenni.

A Körösladányi Ipari park megalapítása 2006-ban egy hosszú előzetes fejlesztési folyamat eredménye lett. A Parkban működő két meghatározó ipari üzem: a Henkel és az ALPLA maguk is szoros termelői-beszállítói kapcsolatban állnak egymással, s nem mellesleg a település meghatározó cégei. Az ipari park továbbfejlesztéséhez a Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács is biztosít további forrásokat, melynek egyik meghatározó iránya a logisztikai kapacitások erősítése lehet.

Füzesgyarmaton a 2003-as évben kezdődött meg az ipari park terület kialakítása a K.U.K.A. Robotics Hungária Ipari Kft. és a füzesgyarmati Ipari Park Előkészítő és Üzemeltető Kft. közreműködésével. Az ipari park területén az év során egy 7500 nm alapterületű csarnokot, valamint egy 500 nm-es lemezsraktárat építettek fel (110 m Ft-os támogatással). A cél az új lemezmegmunkáló üzem betelepítése volt, amely 200 fő számára biztosított munkalehetőséget. 2003 óta önkormányzati forrást az ipari park fejlesztésére nem fordítottak. A Vásártér Ipari Park területéből 2,1 ha önkormányzati tulajdonú, közel van a szilárd burkolatú út, a víz-, és csatornahálózati csatlakozási pont, a 20Kv-os távvezeték elérése. A települési szennyvíztisztító telep kapacitás-tartaléka nagyjából 350 m³/nap, ami középüzemek fogadására is alkalmassá teszi a területet.

Befektetésre előkészített iparterületek a térség több településén is rendelkezésre állnak. A pályázati információk alapján biztosan azonosítható ilyen Bucsán, Dévaványán (utóbbi városban inkubátorház is működik!) és Vésztőn. Továbbá az ipari park területén kívül Szeghalom rendelkezik még fejlesztésre alkalmas iparterülettel a város északi peremzónájában.

A Békés megyei vállalkozási övezet 1999 január 1-től eredetileg 10 éves időtartamra jött létre. A vállalkozási övezetek a nyugati „enterprise zone” elvét követve olyan térségekben kerültek kialakításra (elsőként 1995-ben Záhony környékén, majd 1999-től további 11 helyszínen), ahol a gazdaság teljesítménye gyenge, a vállalkozási aktivitás kifejezetten alacsony volt országos összevetésben. Békés megyében, a szeghalmi és a sarkadi kistérségeket magába foglaló Békés Megyei Vállalkozási Övezet területe 1.694 km², lakossága 75.000 fő, az övezetbe sorolt települések száma 22 (Szeghalom, Sarkad, Dévaványa, Füzesgyarmat, Vésztő, Biharugra, Bucsa, Doboz, Ecsegfalva, Geszt, Kertészsziget, Körösladány, Körösnagyharsány, Körösújfalú, Kötegyán, Méhkerék, Mezőgyár, Okány, Sarkadkeresztúr, Tarhos, Újszalonta, Zsadány).

Az övezet területén 3 Ipari Park található a Körösladányi Ipari Park, a Sarkadi Ipari Park és a Sárréti Ipari Park. Az állam által biztosított kedvezményeken túl az Övezetbe tartozó települések általában különböző kedvezményt biztosítanak a betelepülni szándékozók számára. A nagyobb települések a tevékenység mielőbbi megkezdése érdekében a helyi hatósági engedélyeket soron kívül kiadják, a társhatóságoktól való hozzájárulások beszerzésében pedig tevékenyen közreműködik. A munkaerő szükséglet kielégítése érdekében igény esetén a felmérésben és a kiközvetítésben segítséget nyújt.

A konstrukció, mely az állami és helyi kedvezmények kombinációjára épült, alapvetően nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A vállalkozási aktivitás nem erősödött az érintett térségekben, sőt, az új cégek létrehozásának üteme zömében továbbra is alulmúlta az országos átlagot. Új, kifejezetten a kedvezmények kihasználására érkezett külső befektetés az elmúlt évtizedben alig telepedett meg a térségben. Ennek fontos oka, hogy a térben közeli román nyugati határzóna a befektetések jelentős részét elvonzotta, s az ottani nagyobb újraparosodó centrumokban (Nagyvárad, Arad, Temesvár) kötötte meg. A vállalkozási övezet státusz teljes újragondolást igényel, jelen formájában érdemi gazdasági hatást nem gyakorol a térség fejlődésére. A térség fejlesztéséért felelős szervezet (Békés Megyei Vállalkozási Övezet kft.) felmérése szerint a szeghalmi térség kilenc települése közül csak Ecsegfalván nincs üres, gazdasági célra közvetlenül hasznosítható ingatlan. Önkormányzati tulajdonú üres ingatlan hét településen van, összesen 10 db (Ecsegfalva mellett Szeghalom önkormányzata kezében sincs ilyen ingatlan), egyéb – alapvetően gazdasági szervezeti – tulajdonú üres ingatlanból összesen hatot találtak (3 Szeghalomban, 1-1 Dévaványán, Füzesgyarmaton és Vésztőn), felépítménnyel rendelkező ingatlanból is hatot (2-2 Körösladányban és Szeghalomban, 1-1 Füzesgyarmaton és Körösújfaluban). A közel kéttucat, jelenleg nem hasznosított ingatlan ad némi alapot a befektetés helyi ösztönzésére, de vélhetően jelentős részben előzetes fejlesztéseket igényelnek az eladás előtt.

A szeghalmi térség legjelentősebb logisztikai szolgáltatói raktárkapacitása a Rapidped Kft./Transalliance telephelyén érhető el. A 4000 nm-es szárazcsarnokot elsősorban alapanyag-ipari és csomagolóanyag-ipari cégek veszik igénybe. A szállítmányozással foglalkozó cég bel- és külföldi relációkat is teljesít, s kommissiózási és vámügyintézési szolgáltatást is nyújt a partnereinek.

Déaványa Város Önkormányzata a foglalkoztatás bővítését a kommunális adó kedvezményével ösztönzi. Egy évig mentesül a vállalkozó az adófizetés alól a bázis évhez viszonyított létszám felett foglalkoztatottak után. Az új munkahelyeket teremtő vállalkozásoknak - egyedi elbírálás alapján - vissza nem térítendő támogatást is nyújt a telephelyük infrastrukturális fejlesztéséhez, üzemi épületek létesítéséhez, a termelési technológia korszerűsítéséhez. A támogatás mértéke az éves iparüzési adó növekmény 100 %-a, maximum 500.000 Ft/létesített munkahely.

Az állam által biztosított kedvezményeken túl Füzesgyarmat Város Önkormányzata saját tulajdonú, forgalomképes önkormányzati területeit jelképes vételi áron, illetve térítésmentesen rendelkezésére bocsátja a jelentősebb (minimum 50 fő) foglalkoztatását biztosító vállalkozások letelepedési céljából. Gazdasági társaságokban alapítóként és társtulajdonosként is részt vesz, amennyiben a tevékenység, az önkormányzatiság szellemével nem ellentétes és az alaptevékenységeinek ellátását nem veszélyezteti.

Szeghalom közművesített és közművesítés nélküli, zöldmezős beruházásra alkalmas értékesítésre szánt önkormányzati területekkel rendelkezik. A Munkaügyi Központ és az önkormányzat segítséget nyújt a munkaerő-toborzásban és a vállalkozás indításához szükséges engedélyek beszerzésében, pályázatok benyújtásához.

Vésztő Város Önkormányzata a foglalkoztatási viszonyok javítása érdekében a munkahelyteremtő beruházások megvalósításához, feltételhez kötött vételárkedvezményt, illetve területvásárlási, helyi iparüzési adókedvezményt, pénzübeni foglalkoztatási támogatást, ill. a közterület ingyenes használatát biztosítja. (www.bmvo.hu)

Helyi elképzelések a térségi gazdaság fejlesztéséről

– A kérdőíves felmérés és az interjúk tanulságai

A 2005-öt követő években a térség önkormányzatai időben elsőként az NFT I. operatív programjainak pályázataikhoz, majd 2007-től az ÚMFT és az ÚMVT nagyobb léptékű forrásaihoz férhettek hozzá a számos hazai nemzeti fejlesztési keret (pl. a területfejlesztésben a TRFC, TEKI, CÉDE, LEKI, TEUT, TEHU, KITA, VÖC) mellett.

Az elmúlt időszak, a gazdaság sikeres működését támogató fejlesztései közül kiemelhető:

- A Körösladány-Gyomaendrőd útszakasz felújítása;
- A Vésztő-Bélmegyer-Mezőberény útszakasz felújítása;
- A Biharugra-Körösnagyharsány útszakasz felújítása;
- Az Okány-Vésztő, valamint Zsadán-Okány útszakaszok felújítása;
- A Szeghalom-Füzesgyarmat közötti kerékpárút átadása;
- A Vésztő-Vésztő Mágor közötti kerékpárút átadása;
- Belterületi elkerülő, gyűjtő és ipari út fejlesztése Vésztőn;
- A dévaványai közösségi közlekedés korszerűsítése;
- A szeghalomi városközpont integrált fejlesztése;
- A Térségi Integrált Szakképzési Központ továbbfejlesztése;
- A szennyvízkezelési program több ütemének elkészülte;
- Integrált Községi Szolgáltató Terek kialakítása Bucsán, Ecsefalván, Körösújfaluban.

Ennek ellenére a kérdőíves felmérés, valamint az elvégzett vállalkozói lekérdezések alapján számos, korábban is megmutatkozó probléma továbbra is nyomasztja a térség gazdaságát, gátolja a gyorsabb ütemű fejlődést.

Önkormányzati tapasztalatok

A 2005-ben elkészített és elfogadott Gazdaságfejlesztési Program Helyzetelemzésében, megfogalmazott, a térség gazdasági állapotára és az infrastrukturális ellátottságára vonatkozó problémák konzerválódása tapasztalható, amely lehetetlenné teszi az *önkormányzatok* számára, hogy a térség felzárkóztatásban tett erőfeszítések látványos eredményekben testesüljenek meg, és érezhetően hozzájáruljanak a térségben élők életminőségének emelkedéséhez. A Gazdasági Programban megfogalmazott célok megvalósítása terén előrelépés koncentrált módon, főleg a városi rangú településeken tapasztalható, a kistérség községeiben az önkormányzatok anyagi lehetőségei és eszközei annyira korlátozottak, hogy érzékelhető változást elérni nem tudnak, ennek következtében a vállalkozói aktivitás továbbra is rendkívül szerény, aminek köszönhetően vállalkozások alig vannak, a legnagyobb foglalkoztató pedig továbbra is az Önkormányzat.

Megjegyzendő, hogy a felülvizsgálat által érintett időszak egyediségét adja a globális gazdasági rendszert alapjaiban megrendítő pénzügyi-, és gazdasági válság okozta kistérségi folyamatok következményei. Az az állapot, hogy a kistérség csak rendkívül korlátozott mértékben integrálódott a nagy nemzetközi termelői-szolgáltatói-kereskedelmi rendszerekhez kettős hatással van a jelen folyamataira. A kistérségben a válság egyrészt súlyosan éreztette hatását a helyi foglalkoztatási kapacitások szűkülésében és a központi költségvetési politika megszorításain keresztül a támogatott fejlesztések megvalósításában, illetve a kötelező helyi feladatok elvégzésében, másrészt pedig a térséget - a gazdasági szerkezetének, innovációs kapacitásának, és infrastrukturális adottságainak elégtelensége is - védtelenné tette a recesszió negatív hatásaival szemben.

A korlátozott erőforrások ellenére történetek erőfeszítések az önkormányzatok részéről a gazdasági kapacitások bővítése érdekében. A térség tőkevonzó képességének erősítése céljából megvalósult például közszolgáltatások infrastrukturális fejlesztése (villamoshálózat, ivóvízellátás, földgázhálózat), inkubátorház építése, turisztikai célú fejlesztések, vagy belterületi út- és kerékpárúthálózat-fejlesztés, csapadékvízrendszer-fejlesztés és szennyvízcsatorna kiépítése is. A beruházások pénzügyi fedezetét a saját erő mellett a hazai megyei és központi pénzalapok, illetve az Új Magyarország Fejlesztési Terv uniós és hazai forrásai biztosították.

A hatályos Gazdaságfejlesztési Programban megfogalmazott részfeladatok teljesítése terén a kistérség települési önkormányzatainak a tervezett megvalósításhoz képest a legjelentősebb lemaradásai a növénytermesztés feltételeinek a javítása, diverzitásának a fokozása, az élelmiszergazdaság fejlesztése, a megtermelt növények feldolgozottságának növelése és a megújuló energiaforrások hasznosítása terén van. A külső tényezőktől is nagymértékben függő területet tekintve pedig az infrastruktúra fejlesztés területén sikerült csak kevés eredményt elérni az elmúlt 5 évben. A településeket összekötő úthálózat felújítása egyes szakaszokat leszámítva még várat magára, azonban a legnagyobb probléma továbbra is, hogy a nemzetközi és hazai gazdasági centrumokból a kistérség elérhetősége rendkívül nehézkes, körülményes. Az önkormányzatok a kistérség fejlődését meghatározó fő prioritások megvalósulását az elérhetőség javulásának hiányában illúzióknak tekintik. A belső megújulási képesség hiányában éppen e miatt a kistérségi önkormányzatok mindegyike kiemelt jelentőségűnek tekinti a jövőben a közúthálózat fejlesztését, mert e

nélkül sem a gazdasági szerkezet váltásra, sem a helyi vállalkozói aktivitás erősödésére, sem a munkahelyek megtartására, növelésére nem lesz mód, azaz még inkább fokozódik a már ma is jellemző helyzet, hogy a programban foglaltak megvalósítása szinte kizárólag a rendelkezésre álló pályázati források függvénye lesz.

A közlekedési infrastruktúra állapota és évről-évre bekövetkező erőteljes állagromlása és a fejlesztések elmaradása mellett a térség másik legjelentősebb problémájának a foglalkoztatási helyzet kritikus szint alá történő esése áll. A térség nagy foglalkoztatói főleg az elmúlt évben a foglalkoztatotti létszám szűkítésére kényszerültek, és a felszabadult munkaerő tömeget sem a köz-, sem a magánszféra más szereplői felszívni nem tudták. A helyzetet a közmunka program kis mértékben átmenetileg enyhítette/enyhíti, de tartós megoldást csak új munkahelyek megteremtése jelentene, amelyre azonban az ismeret külső körülmények és belső adottságok miatt csak rendkívül korlátozott módon van lehetőség. A foglalkoztatottak számának további csökkenésének a megakadályozásra a kistérségben is történtek konkrét lépések, közvetlen pénzügyi alapok létrehozásával. Az alapok a munkáltatóknak biztosítanak vissza nem térítendő támogatást vagy kedvező kamatozású és visszafizetésű támogatást munkahelyek teremtésére, illetve biztosítanak a piacinál kedvezőbb forrásokat technológiai fejlesztés megvalósítása esetén.

Az elérhetőség és a foglalkoztatás mellett az önkormányzatok kiemelten fejlesztendő területként értékelik a jövőben is a helyi vállalkozások támogatását, az üzleti szolgáltatási kínálat megerősítését, a térségi marketing erősítését, a helyi cégek közötti együttműködés ösztönzését, és a képzési struktúra átalakításával a munkaerőpiaci kínálat módosítását. Elsősorban a kistérség kistelepüléseinek a humán erőforrás elégtelen minősége a tőke vonzóképeség, és így a vállalkozói tevékenység megerősödésének egyik legjelentősebb gátjaként azonosítható. A munkavállalók részéről pedig az alulképzettség a munkanélküliség egyik konzerváló tényezőjévé válik.

Az önkormányzatok az elkövetkezendő 4-5 évben a következő fejlesztési tervek megvalósítására kívánják az erőforrásaikat összepontosítani:

- a középvállalatokban rejlő növekedési potenciál kihasználása érdekében iparterület fejlesztése, üzemcsarnok építése;
- helyi kisvállalkozások számára háttér infrastruktúra fejlesztése, munkahelyteremtő beruházások feltételeinek a biztosítása;
- közúthálózat fejlesztés (állami együttműködés keretében);
- szennyvízcsatorna hálózat fejlesztése és a szennyvíztisztító telep bővítése;
- turisztikai célú szálláshelyfejlesztés már működő turisztikai célponthoz kapcsolódóan;
- falusi turizmust szolgáló turisztikai fejlesztés (a kistelepüléseknek elsősorban az ökoturizmus terén vannak lehetőségei);
- idősödő lakosság egészségügyi és szociális ellátása;
- ivóvíz minőség javítása;
- energiahatékonyság fokozását elősegítő fejlesztések, megújuló energiaforrásokra alapozó helyi energiatermelés.

A beruházások forrásait a fejlesztési célú bevételek és a kötvénykibocsátás biztosítja. Azonban e téren is nagy különbség van a kistérség települései között, mivel a kistelepülések esetében az önerő rendkívül korlátozott mértékben áll rendelkezésre, így számottevő fejlesztésben sem gondolkodnak.

Vállalkozói vélemények

Az immár öt éve hatályos Gazdaságfejlesztési Programban foglalt fejlesztési célok a tapasztalatok szerint nagyon csekély mértékben jutottak el a kistérség *vállalkozásaihoz*, kevés ismerettel rendelkeznek a hatályos Gazdaságfejlesztési Programról, az abból megvalósult fejlesztésekről. A vállalkozások előtt többnyire ismeretlen a programban foglalt fejlesztések közötti szinergia, így azt továbbra sem érzik egy gyakorlatorientált, a mindennapi működésüket elősegítő dokumentumnak. Ennek egyik oka a rövid távú gondolkodás is, amibe az üzleti környezet kínálta kiszámíthatatlan körülmények kényszerítik bele a vállalkozások vezetését, másrészt pedig az együttműködés szükségessége még mindig nem tudatosodott kellő mértékben az érintettek körében.

Az elmúlt 4-5 évben bekövetkezett eseményeket a vállalkozások túlnyomórészt kedvezőtlennek ítélték meg. Ahogy korábban is említettük a válság rendhagyó folyamatokat indított el a kistérségben is, és a térség gazdasági gyengeségeit még inkább megmutatta, kihangsúlyozta. Ennek megfelelően a legfontosabb gazdasági mutatók (árbevétel, foglalkoztatotti létszám, beruházások) rossz eredményei okozta nagyon pesszimista, negatív hangulat elsősorban az elmúlt évben történeteknek köszönhető. 2008 előtti időszak ágazattól és vállalkozás méretétől tőkeerőtől, beszállítói hálózattól függően rendkívül heterogén eredményt hozott a térség vállalkozásai számára. A rossz vagy stagnáló eredmények mellett vannak olyan vállalkozások is, amelyek pozitívnak értékelik az elmúlt időszakot és optimisták a jövőbeli folyamatokat illetően. A kedvező tendenciák elsősorban a kereskedelmi ágazatban működő cégeknél jelentkeznek, azon belül is azoknál a vállalkozásoknál, amelyek az országos hálózatnak köszönhető, stabil beszállítói hálózattal rendelkeznek, azaz a szervezeti integráció, és a tőkekoncentráció stabil működési pályát biztosít a vállalkozásnak. E működési modell követendő példaként szolgálhat más ágazatokban működő vállalkozások számára, mivel a regionális, országos, vagy nemzetközi hálózatokhoz való csatlakozás enyhíthetik kiszolgáltatottságukat a gyorsan változó mikro körülményekben és makro feltételekben. Éppen e kiszámíthatatlanság (következetlen támogatási politika) vezetett vállalkozások felszámolásához és munkahelyek megszűnéséhez.

Az elmúlt időszak megítéléséből következően a beruházási aktivitás is igen szerénynek mondható. Az évek óta ismeret problémák (nehezen prognosztizálható keresleti viszonyok, a szűkös saját pénzügyi erőforrások és a drága külső finanszírozási feltételek) a helyi vállalkozások számára igen kockázatosá tették a beruházásokat, sokszor erőteljesen kérdésessé a téve a fejlesztések rentabilitását. Ennek ellenére azért néhány fejlesztésről beszámolhatunk. Így a kereskedelmi ágazatban vonalkód rendszer kiépítésére, kereskedelmi hálózat korszerűsítésére, új IT rendszer fejlesztésére, vagy más ágazatokban kisebb-nagyobb értékű eszközbeszerzésre, munkahelymegőrzésre és épületbővítésre került sor.

A fejlesztéseket a legkülönbözőbb forrásszerkezet jellemezte; tapasztalható volt csak hazai pályázati forrásból önerő nélkül megvalósított fejlesztés, saját pénzeszköz hazai vagy uniós pályázati forrással kombinálva, illetve kizárólag önerőből megvalósított beruházás is. Jellemző, hogy a cégek informáltsága a rendelkezésre álló fejlesztési forrásokról jónak nevezhető. Általában tisztában vannak saját lehetőségeikkel, ami jórészt a hivatalos csatornáknak köszönhető. Persze meghatározó szerepe van a személyes ismeretségeknek és az ezúton terjedő információknak is.

A pályázati források igénybevétele így kézenfekvőnek tűnne, azonban a vállalkozások a sokszor lemondanak a felhasználásáról a kötelezően vállalandó, azonban jelentős kockázatot magában rejlő fenntartási kötelezettségek miatt. Ez a visszatartó erő a jövőben

megvalósítandó fejlesztéseket is sokszor már a kezdeti szakaszban meghiusítja (lásd: később).

A vállalkozások számára a meglévő problémákat tovább mélyítette a válság okozat általános jelenségek, amelyek a leszakadó térségekben a partnerek fizetési, keresleti problémái miatt gyűrűztek be. A legnagyobb gondok forrásaiként a belső kereslet drasztikus csökkenése, a más térségek vállalkozásaihoz képest meglévő tartós versenyhátrány, a partnerek problémáinak a begyűrűzése, a tartós túlkapacitás és a munkaerő minőségi problémáit jelölték meg. A tartós versenyhátrányt némileg csökkentő állami foglalkoztatási támogatások biztosítása különösen fontos a kistérségi ipari termelésben meghatározó jelentőségű munkaintenzív könnyűipari tevékenységek számára, akik a piacon e nélkül behozhatatlan versenyhátrányba kerülnének a távol-kelti dömping áruval szemben. Az állami támogatási rendszer átalakítása miatt kimaradt időszak a vállalkozások fizetőképességének a megrendülését, sőt egyes vállalkozások végét jelentette (nincsenek tartalékaik). A jövedelemtermelő kapacitás fenntartása (esetleg bővítése) mellett azért különösen fontosak az ilyen irányú állami lépések a versenyhátrány csökkentésére, mivel ezekben az ágazatokban van mód a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatására, azonban ilyen jellegű tevékenységek hiányában e foglalkoztatotti célcsoport munkaerőpiaci esélyei a szűkülő kereslet miatt rendkívül korlátozottak, és amennyiben kikerülnek a foglalkoztatotti körből, hatványozottabban nehezebb visszakerülniük oda.

A kereslet (ágazattól függően) átmeneti vagy tartós visszaesése miatt fellépő túlkapacitás megszüntetésére az elbocsátások mellett a nyugdíjazás módszerével (nyugdíjba menők helyett nem vesznek fel senkit) igyekeznek a túlfoglalkoztatás problémáját kezelni.

A felsorolt problémák miatt a helyi vállalkozások nagyon borúlátóak a jövővel kapcsolatban. Az elkövetkezendő években a gazdasági teljesítmény és a mutatók romlására számítanak az árbevétel és a foglalkoztatottság terén, és beruházásokra vonatkozólag csekély tervek fogalmazódtak csak meg. Elenyésző számú vállalkozás rendelkezik határozott beruházási tervvel a jövőre nézve. Fejlesztésre a kereskedelem (pl.: eladótérek növelése; infra fejlesztés meglévő eladótérekben), a szállítás (eszközbeszerzés), és a gépgyártás terén kerülhet sor. A beruházások megvalósítását számos esetben a rendelkezésre álló Európai Unió vissza nem térítendő támogatások rendelkezésre állásától teszik függővé a tulajdonosok. Számtalan esetben tapasztalható azonban, hogy semmilyen beruházásban nem gondolkodnak, a vállalkozások vezetői kívánnak miképpen alakulnak a makrokörülmények, a belpolitikai helyzet, a nyugat-európai piacok, vagy a szomszédos országok gazdasága gazdasági teljesítménye. A pályázati úton elnyerhető vissza nem térítendő támogatás felhasználásától sokszor elriasztja a fejlesztési szándékozó, de kellő tőkével nem rendelkező tulajdonosokat, hogy a pályázatok által előírt fenntartási, árbevétel növekedési, illetve foglalkoztatási kötelezettségek ebben a kiszámíthatatlan helyzetben racionálisan 3-5 évre előre nem vállalhatóak. (Prognosztizálhatatlan, hogy a kereslet visszaesés meddig fog tartani időben, és hol a vége. Az európai felvevőpiacok recesszióinak végét jósoló előrejelzések is sokszor ellentmondanak egymásnak, és akkor még az is kérdéses, hogy ez a konjunkturális állapot mikor gyűrűzik be az országba, illetve a térségbe!)

A térségi vállalkozások többsége teljesen bizonytalannak érzi az elkövetkezendő évek alakulását a vállalkozás működése szempontjából. A legfontosabb mutatók alakulását elsősorban a makrofeltetelek alakulásától teszik függővé – a helyi erőfeszítések többnyire erőtlene és hatástalanok! A legoptimistábbak is csak kismértékű javulásban reménykednek. A pályázati programok terén ennek megfelelően továbbra is a munkahelymegőrző pályázatok számítanak a legkeresettebb támogatásoknak.

Az önkormányzatok értékítéletével összhangban a vállalkozások is a munkahelyek és a megközelíthetőség hiányát értékelik a leszakadás legfőbb okaiként, ezért a helyi kormányzatokkal összhangban a vállalkozások is a foglalkoztatási szint növelését és az elérhetőség biztosítását tekintik az elkövetkezendő évek legfontosabb fejlesztési prioritásaként a kistérségben. A foglalkoztatási szint növelésének az alapját az oktatás, képzés megreformálásában, átalakításában és a munkát terhelő adó- és járulékfizetési kötelezettségek újragondolásában látják. A munkaerőpiaci kínálatot az ipari szakmunkások számának növelése felé lenne szükséges eltolni a kistérségben. Jelenleg sok esetben a cégeknek maguknak kell a szakmunkások képzését megoldani, amely nem mindig térül meg számukra. Az elérhetőség kapcsán nem is új utak építését, hanem a meglévők minőségének a fejlesztését is már üdvözítő megoldásként értékelnék, sőt a gazdaságot kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése terén megvalósítandó előrelépés érdekében - közútfejlesztés hiányában - a vasúti közlekedés megtartása kulcsfontosságú lenne. A fent nevezett két legfontosabb fejlesztési prioritás mellett új befektetések vonzásának elősegítését, a termékek feldolgozottsági szintjének a javításával a versenyképesség fokozását tartják kiemelten fontos távlati célnak a gazdasági élet szereplői.

Új befektetések vonzásában az önkormányzatok erőteljesebb szerepvállalását várják el telephelyek létrehozásában, meglévők fejlesztésében, bővítésében. A gazdasági szereplők folyamatosan hangsúlyozzák, hogy komplex, egymásra épülő rendszerről van szó a fejlesztések terén, egyik tényező a másikat erősíti, fontos a párhuzamos szemlélet erősítése. Ha valamelyik fejlesztési terület fejlesztése elmarad, gyengíti a teljes programot. Ennek ismeretében a jövőben a szűkös erőforrásokat a két legfontosabb fejlesztési cél teljesítése érdekében kell koncentrálni.

A szeghalomi kistérség pályázati aktivitása a gazdaságfejlesztés szemszögéből az elmúlt években

(A pályázatok gyűjtésében a Kistérségi Iroda fontos segítséget nyújtott a Tervezőknek, ezért az Ő és a települési önkormányzatok munkatársainak támogatását ezúton köszönjük!)

A pályázati aktivitásról érkezett adatok – természetes módon – nem homogének, de a minta nagysága (százas nagyságrendben érkeztek projekt-leírások¹⁰) és a térség térbeli lefedettsége (december 14-ig egyedül Ecsefalváról nem érkezett semmiféle adat) megengedi a kellő óvatossággal megtett következtetések levonását. A jövőbeni elképzelésekre vonatkozóan – nyilván a pályázható források bizonytalansága miatt – viszont alig érkeztek értékelhető adatok, azok is zömmel a 2009-es, 2010-es évre vonatkoznak, s messze nem fedik le a Stratégiai Program tervezett időtávját. Ezekből a szórványos adatokból nem vállalkoztunk előremutató következtetések levonására. Az adathiány egyben azt is jelenti, hogy a készülő program struktúrája nem lesz alátámasztható projekt-ötletekkel, hiányozni fognak belőle a település szintű elképzelések, melyekből ezen az úton nem lehet térségi szintű programot felépíteni.

A projektek értékelését nem egyedileg, s nem települési szinten szeretnénk megtenni, sokkal inkább a gazdaságfejlesztés szempontjából fogunk közelíteni az adatbázishoz. Azt fogjuk vizsgálni, hogy a rendelkezésre bocsátott pályázatok tükrében melyek a fő vonásai a térségi gazdaság megújítását, a gazdasági infrastruktúra fejlesztését, a humán és intézményi kapacitások fejlesztését, valamint a munkaerő mobilitását célzó forrásbevonásoknak.

¹⁰ Bucsáról 28, Dévaványáról 93, Füzessgyarmatról 45, Kertészszigetről 11, Körösladányból 35, Körösújfaluból 12, Szeghalomból 32, Vésztőről 44 projektről érkezett információ, így Ecsefalva kivételével térségi szinten mintegy 300 beadott, vagy beadásra kész, elnyert, illetve megvalósult fejlesztésről kaptunk adatokat.

A gazdaság fejlesztését közvetlenül támogató helyi akciók

E projektek olyan fejlesztési elképzeléseket fognak össze, melyek a lokális gazdaság fejlődésére közvetlen, rövid távon is mérhető és érzékelhető hatással bírnak. E projektek révén a térség gazdasági vonzereje (pl. telephelyi fejlesztések, ezek megközelítését célzó beruházások), vagy gazdasági szerkezete (pl. idegenforgalmi infrastrukturális, szálláshely bővítő, szolgáltatás fejlesztő lépések) kedvező irányban mozdul el, esetleg új, eddig a térségi gazdaságban jelen nem lévő profilok fejlődése indul meg (pl. megújuló energiaforrások felhasználása).

Telephelyi fejlesztések:

- Ipari célú telephelyek, logisztikai központ kialakítása és közművesítése (fűtés megújuló energiaforrásra alapozva) Bucsán.
- Új mezőgazdasági és kertészeti kultúrák meghonosítása) megújuló energiaforrásra alapozva) Bucsán.
- Iparterület infrastruktúra fejlesztése Dévaványán.
- Állattartó telep fejlesztése Dévaványán.
- Vállalkozói inkubátorház építése Dévaványán.
- „Teremts esélyt” üzemcsarnok létesítése Dévaványán.
- Fermentáló üzem létesítése Füzesgyarmaton.
- Iparterület közműellátásának megoldása Szeghalomban.
- Mesterségek Háza kialakítása Vésztőn.
- Ipari út felújítása Vésztőn.

Új termelési profilok meghonosítása:

- Megújuló energiaforrásra települő erőmű létesítése Bucsán.
- Energianövények termesztése, feldolgozása – integrációs szervezet létrehozása Dévaványán.
- Haszonerőmű építése az energianövényekre Dévaványán.
- Mezőgazdasági biotermék feldolgozás fejlesztése Dévaványán.
- Brikettáló létesítése Dévaványán.
- Mezőgazdasági hulladék feldolgozás, brikettálás, biogáz hasznosítással Körösladányban.

Turisztikai fejlesztések:

- Élmény és horgásztó kialakítása Bucsán.
- Régi folyómedrek elárasztásával természetes élőhelyek kialakítása Bucsán.
- Kemping kialakítása Dévaványán.
- Strandfürdő infrastruktúrájának fejlesztése Dévaványán.
- Termálfürdő téliesítése Füzesgyarmaton.
- „Őseink nyomában” turizmusfejlesztési program Füzesgyarmaton.
- Fürdő Motel korszerűsítése Füzesgyarmaton.
- Kastélypark strandröplabda-pálya felújítása Füzesgyarmaton.
- Üdülőfaló építése Füzesgyarmaton.
- Strandfürdő bővítése Füzesgyarmaton.
- Kastélypark fürdő területének bővítése és csónakázótó létesítése Füzesgyarmaton.
- Kereskedelmi szálláshely bővítés Füzesgyarmaton.
- Tájjellegű turisztikai információs pont kialakítása Körösladányban.
- D'orsay Kastély felújítása Szeghalomban.

- Ifjúsági tábor felújítása Szeghalomban.
- Kishajó kikötő létesítése Szeghalomban.
- Holtágak rekonstrukciója Vésztőn (Kecskés-zugi, Dancka, Temetőszéli).
- Vésztő-Mágori Történelmi Emlékhely fejlesztése Vésztőn.
- Útbaigazító rendszer fejlesztése Vésztőn.

A térségi gazdaság fejlesztésére közvetett hatást gyakorló pályázatok

Az ide sorolható pályázatok köre rendkívül szélesen értelmezhető. A lokális gazdasági fejlődésre egyaránt hat az iskolarendszer és oktatási kapacitások javítása, az önkormányzati (vagy körjegyzőségi) intézményi kapacitások erősítése, a települési infrastruktúra fejlesztése (elsősorban természetesen a gazdasági szereplők szemszögéből, de úgy is, mint a lokális munkaerő megtartását és életminőségének javítását célzó távlatos befektetés). Ide sorolhatjuk mindazokat az akciókat, melyek a munkaerő számára megkönnyítik a munkahely, a vállalkozások számára az intézmények, a lakosság számára a szolgáltatások elérhetőségét. A lokális kötődés erősítése mellett a település és a térség idegenforgalmi vonzerejére is kedvezően hatnak a város- és falukép javítása érdekében végrehajtott fejlesztések, s hasonlóan kedvező áttételes hatásokat látunk a szabadidő kulturált eltöltését célzó intézményi és szolgáltatási kínálat fejlesztése kapcsán. E pályázati kör utolsó, de nem kevésbé fontos részterületét jelentik a környezeti állapot javítását, a fenntartható fejlődést szolgáló akciók, melyek mind a helyi népesség, mind a térségbe érkező látogatók, vagy befektetők számára fontos indikátorként jelennek meg a térségről alkotott imázsban.

Vonalas infrastrukturális fejlesztések:

- Szennyvíz beruházás(ok): Dévaványán, Füzesgyarmaton, Körösladányban, Szeghalomban, Vésztőn.
- Csapadékvíz elvezetés megoldása Füzesgyarmaton, Vésztőn.
- Belvízrendezés (külterületen is!) Körösladányban, Bucsán, Szeghalomban, Vésztőn.
- Vízvezető rendszerek teljes karbantartása Körösújfaluban.
- Kilenc település belterületi vízrendezésének megoldása (Szeghalom gesztorsága mellett).
- Töviskesi major (200 fő) vízellátásának biztosítása Szeghalomban.

Mobilitást támogató infrastrukturális fejlesztések:

- Útfelújítás(ok): Bucsán, Füzesgyarmaton, Kertészszigeten, Körösladányban, Körösújfaluban, Szeghalomban, Vésztőn.
- Közúthálózat fejlesztése, új utak, elkerülőutak építése: Dévaványán, Füzesgyarmaton, Kertészszigeten, Körösújfaluban, Szeghalomban, Vésztőn.
- Parkoló és járdafelújítás(ok): Bucsán, Körösladányban.
- Buszpályaudvar építése Dévaványán, buszvárók építése és/vagy felújítása Füzesgyarmaton, Körösladányban, Vésztőn.
- Kerékpárút-hálózat fejlesztés Dévaványán, Körösladányban, Vésztőn.
- Mezőgazdasági és külterületi úthálózat fejlesztése Dévaványán, Füzesgyarmaton, Körösladányban, Körösújfaluban.
- Közösségi közlekedés fejlesztése Dévaványán.
- Közlekedési csomópont(ok) fejlesztése Füzesgyarmaton.
- Térségi kerékpárút hálózat kiépítése (Szeghalom-Füzesgyarmat, Szeghalom-Várhely-Vésztő-Mágor, Szeghalom-Körösladány).

A térség elérhetőségét javító akciók:

- eMagyarország pont kiépítése Bucsán.
- eKözigazgatás technikai feltételeinek biztosítása Bucsán.
- Informatikai eszközbeszerzés Dévaványán, Kertészszigeten.
- Nagy sávszélességű internet fejlesztés Dévaványán, Füzesgyarmaton.
- Információs technológiai fejlesztések az általános iskolákban Vésztőn (visszatérően).
- Önkormányzati Hivatal informatikai fejlesztése Vésztőn.

Intézményi kapacitásokat növelő akciók:

- Körjegyzőségi szervezetfejlesztés és tárgyi feltételek javítása Bucsán.
- Önkormányzati hivatal szervezetfejlesztése Dévaványán, Körösladányban.
- Intézményi Községi Szolgáltató Tér cím elnyerése Körösújfaluban.
- LEADER gesztori tevékenység Vésztőn.

A humán erőforrás fejlesztését támogató projektek:

- Lakópark kialakítása, fiatalok számára bérlakások építése Bucsán.
- Szociális bérlakások építése Dévaványán.
- Költség alapú bérlakás építés Dévaványán.
- TISZK kialakítása Szeghalomban.
- Orvosi szolgálati lakások építése Szeghalomban.

A településképet javító programok:

- Piac és környékének felújítása és rendezése Dévaványán, Vésztőn.
- Városháza építése Dévaványán, felújítása Füzesgyarmaton.
- Városközpont rekonstrukció Dévaványán, Füzesgyarmaton, Szeghalomban, Vésztőn.
- Településrendezési Terv elkészítése Kertészszigeten.
- Települési arculat kialakítása Kertészszigeten, Körösladányban.
- Főutca felújítás díszburkolattal Körösladányban.
- Helyi védettségű épületek, intézmények felújítása Szeghalomban.

A térségi/települési kötődést erősítő fejlesztések:

- Uszoda építés Bucsán, tanuszoda kialakítása Szeghalomban.
- Sportpálya és öltöző fejlesztése Dévaványán.
- Helyi rekreációs központ fejlesztése Dévaványán.
- Művelődési központ építése Dévaványán, Füzesgyarmaton, felújítása Körösladányban, Vésztőn.
- Közösségi ház felújítása Körösújfaluban.
- Középiszkolai tornacsarnok építése Dévaványán.
- Gyermekmedence fejlesztése Dévaványán.
- Sportpálya felújítás Dévaványán, illetve kialakítás Körösújfaluban.
- Települési örökség megőrzését és fejlesztését célzó akció Dévaványán.
- Kulturális intézmények felújítása Füzesgyarmaton.
- Játszóter/játszóterek felújítás Füzesgyarmaton, Kertészszigeten, Körösújfaluban, Szeghalomban, Vésztőn (ugyanott Bibliakert felújítása).
- „Vén Márkus” hagyományőrzése Körösladányban.
- Szabadtéri színpad és környékének felújítása Körösladányban.
- Szabadidőközpont kialakítása Szeghalomban.
- Vésztői Kiállítóhely és Képtár fejlesztése.

Az életminőség és a környezeti állapot javítását célzó akciók:

- Szelektív hulladékgyűjtés Bucsán, Vésztőn.
- Megújuló energiaforrásra települő fűtőmű és távhőszolgáltatás létesítése Bucsán.
- Új állati hulladék lerakó központ építése Dévaványán.
- Szemételep rekultivációja Dévaványán, illetve a rekultivációs terv elkészítése Fűzesgyarmaton, Kertészszigeten, Körösladányban, Szeghalomban.
- Sintételep rekultivációja Körösladányban.
- Komposztáló telep kiépítése Dévaványán, hulladék átrakó és komposztáló kiépítése Szeghalomban, házi komposztálás megoldása Bucsán és Vésztőn.
- Közintézmények energetikai fejlesztése Dévaványán.
- Magtár – Parókia felújítása, szociális szolgáltatás üzemeltetése Körösladányban.
- Önkormányzati intézmények, bérlakások energia-hatékonyságának javítása Körösladányban.
- Belterületi agyagbányák rekultivációja.
- Önkormányzati intézmények energetikai auditálása, megvalósíthatósági tanulmány az energiahatékonyság fejlesztésére.

A pályázati tevékenység értékelése

A 300 vizsgált pályázat a kisebb településeken nagyjából 50-100 milliós elnyert támogatást, a nagyobb, városi jogállású településeken a nagyobb projektszám, a részben eltérő pályázati tematikák miatt (pl. szennyvíz és útberuházások nagyobb száma) milliárdos nagyságrendű külső forrás bevonását tették lehetővé egyenként az elmúlt évek során. Ez térségi szinten az önrészt is beszámítva legalább 10 milliárd Ft-os nagyságrendű összes fejlesztési forrás lehívását jelentette, melynek már érdemi hatása lehetne/lehetett volna a térség gazdasági fejlődésére, ha...

- nem kellett volna az infrastrukturális elmaradást gyorsított ütemben pótolni, részben a lakosság életminőségének fejlesztése, részben a vállalkozások működési feltételeinek biztosítása céljából;
- nem lett volna szükség a szociális, egészségügyi, oktatási épületállomány jelentős részének felújítására, illetve a meglévő hiányosságok pótlására;
- nem lett volna szükség a településeken belüli mobilitást javító út, kerékpárút, járda, buszöböl, buszvárók, buszpályaudvar, összekötő és gyűjtőutak építésére, elkerülő és feltáró utak létesítésére, belterületi útjavítások tömegére;
- nem lett volna szükség a belvíz és csapadékvíz elvezetési rendszerek sürgősséggel való rekonstrukciójára, illetve fejlesztésére.

Ezzel együtt a térség településeinek nagyobb része – értve ezalatt a nem gazdasági szereplők pályázati aktivitását – *érdemi gazdasági fejlesztési erőfeszítéseket tett*, új telephelyeket alakított ki, meglévők fejlesztését hajtotta végre, új termelési profilokat honosított meg, bár ezek a térség gazdasági struktúráját érdemben (még) nem formálták át. Ugyanakkor, *az új profilok jelentős része olyan perspektivikus területen való aktivitást indított el*, mint a megújuló energia-termelés és -felhasználás, ahol van lehetőség időben felcsatlakozni a gazdaság egyik jövőbeni húzó szektorához.

A térség másik megújulási iránya – legalábbis a projektek számát és a ráfordított források nagyságrendjét tekintve – *az idegenforgalom*, ahol a fürdőfejlesztések és a rácsatlakozó egyéb, támogató akciók, a természetközeli turizmus feltételeinek javítása, az aktív turizmus infrastruktúrájának megteremtése jól párhuzamba állítható a településeképek fokozatos rendezésével, megújulásával. Akár ebbe a fejlődési pillérbe is bevonhatók a közművelődési,

illetve szabadidős létesítmények fejlesztései és a meglévő hiányosságokat eltüntető fejlesztések. A turisztikai fejlesztések e vonulatának fontos háttérét jelenthetik az élet- és környezetminőség javítása érdekében tett és tervezett lépések, melyek az élhető, rendezett, tiszta, környezetbarát térség imázsát sugározzák a látogatók felé.

Ezeket a megújulás bázisának tekinthető pilléreket jól egészítik ki a szervezeti-kapacitás fejlesztések (nem utolsósorban a pályázati rutin, a projektmenedzsment készségek megléte minden településen), az informatikai hálózati fejlesztések, valamint a térség belső áramlását támogató – nem túlzottan nagyszámú – akciók. A gazdasági megújulást segítik a fiatalok, a képzettek megtartását célzó fejlesztések, valamint az oktatás minőségi megújítását célzó programok, ezen belül is különösen a szakképzés és a fiatalok informatikai alapismereteinek fejlesztését támogató akciók.

Ennek tükrében a fenti fejlesztési irányok további erősítése a kistérségi gazdaságfejlesztési stratégia fő irányait kell, hogy jelentsék. *Hiányosságnak látjuk, hogy a több települést érintő, a térségi szintű kohéziót erősítő fejlesztések, pályázatok száma elenyésző a települési szintű pályázatokkal összevetve.* Ez az egymásra csak részlegesen épülő fejlesztésekben, a hasonló témákban indított hasonló kezdeményezések több településen való párhuzamos megjelenésében érhető tetten, melyek e formában ronthatják – természetesen nem törvényszerűen – a végrehajtás és a további fejlődés hatékonyságát. Ebből következően javasoljuk a térségi szintű akciók számának növelését, különös tekintettel a közvetlen gazdasági célú kezdeményezések terén.

Forrástérkép

A vállalkozói és az önkormányzati kérdőívben foglaltak a fejlesztések terén világos fontossági sorrendet rajzoltak ki számunkra. Az alábbi forrástérkép összeállításakor a koncentráció elvét erőteljesen figyelembe vettük, mert mind az önkormányzati, de különösen a vállalkozói szféra irányából olyan jelzések érkeztek felénk, hogy a fejlesztési források elaprózott felhasználása a megvalósított fejlesztések remélt tovagyűrűző kedvező hatásait rontja. A két kulcsszereplő szféra által javasolt programok megvalósítását az alábbi pályázati programok segíthetik az elkövetkezendő 4-5 évben:

Hazai források:

- A települési önkormányzati szilárd burkolatú belterületi közutak burkolat-felújításának támogatása;
- Önkormányzati fejlesztési feladatok támogatása területi kötöttség nélkül;
- A területi kiegyenlítést szolgáló önkormányzati fejlesztések támogatása;
- Leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatásának támogatása;
- EU Önerő Alap Támogatás;

Uniós és hazai források (ÚMFT):

- GOP-1.3.1 – Vállalati innováció ösztönzése;
- GOP-1.3.2 – Vállalkozások beszállítói és technológiai innovációs tevékenységének a fejlesztése;
- GOP-2.1.1/A – Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése;
- GOP-2.1.1/B – Komplex vállalati technológia fejlesztés kkv-k számára;
- GOP-2.1.2/B - Komplex beruházások támogatása a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára;
- GOP-2.1.3 – Magas foglalkoztatási hatású projektek komplex támogatása;
- DAOP-1.1.1- Üzleti infrastruktúra regionálisan kiegyensúlyozott fejlesztése;
- DAOP-1.1.2 - Vállalkozások fejlesztése tanácsadással;
- DAOP-1.3.1 - Régió innovációs potenciáljának a fejlesztése;
- DAOP-2.1.1 - Versenyképes turisztikai termék- és attrakciófejlesztés;
- DAOP-2.1.2 - Turisztikai vonzerőkhöz kapcsolódó kereskedelmi szálláshelyek minőségi és mennyiségi fejlesztése;
- DAOP-3.1.1 - Közúti elérhetőség javítása;
- DAOP-3.2.1 - Közösségi közlekedés fejlesztése
- DAOP- 4.3.2 - Térségi közigazgatási és közszolgálati rendszerek informatikai fejlesztése;
- TÁMOP-2.1.3 – Munkahelyi képzések támogatása;
- TÁMOP-2.3.3/I – Munkahelymegőrző támogatás munkaidő-csökkentéssel és képzéssel kombinálva;
- TÁMOP-2.3.3/II – Munkahelymegtartó mikro- és kisvállalkozási járuléktámogatás.

SWOT-analízis a térségi gazdaságról

Erősség	Gyengeség
<ul style="list-style-type: none"> • Beágyazódás a hazai és nemzetközi gazdasági áramlási rendszerekbe, de alacsony szintű termelési és szolgáltatási profillal • Erősödő, térben kiegyenlítettebb non-profit szféra, mérsékelt növekedési tartalékkal • A helyi népesség és az aktív keresők iskolázottsági szintje folyamatosan nő, de a helyi munkaerőpiac igényeit még nem tudja maradéktalanul kiszolgálni az oktatási-képzési intézményrendszer • A segélyezett csökkenő száma mellett a közcélú foglalkoztatás kifejezetten sok inaktív számára ad esélyt a munkaerőpiaci re-integrációra • A fogyasztói szolgáltatások háttér megfelelően kiépült a térségben, a településhierarchiához igazodó térstruktúrával • Az oktatási intézmények képzési struktúrája elmozdul a tényleges szükségletek irányába, s megfelelő alapot ad a szakmai képzések sikeres befejezéséhez (nyelvtudás, informatikai képzések) • Informatikai hálózatok kiépültek, a felhasználói kör ütemesen bővül • A meglévő logisztikai és raktárkapacitás, a szállítmányozási vállalkozások erős jelenléte és a határ közelsége kedvező alap a tranzit szerep erősítésére (Schengen-i határ) • A helyi önkormányzatok rendelkeznek saját fejlesztési elképzelésekkel, tervekkel, de ezek összehangolása térségi szinten még kezdeti lépéseinél tart; pályázati aktivitásuk és tapasztalatuk jelentős • A vállalkozások igyekeznek pályázati forrásokat bevonva fejleszteni, reális célokat kitűzve maguk elé, de a válság miatt több alkalommal is sor került a megnyert forrásokról való lemondásra 	<ul style="list-style-type: none"> • Periférikus helyzet • Külső befektetési érdeklődés mérsékelt • Alacsony export-orientáció • Lassú innovációs folyamat • Vállalkozási aktivitás mérsékelt, ezen a kiemelt övezetbe sorolás sem változtat(ott) • Erős városi koncentráció a vállalkozások körében • A térség nem tudott bekapcsolódni az újraparosodási hullámba, ezért a helyi gazdaság struktúráváltása féloldalas maradt • Folyamatosan magas a munkanélküliségi ráta, ez kiemelten fenyegeti a pályakezdőket • Az idegenforgalom a jelenlegi bázison nem kínál kitörési pontot a térség számára • A termelői szolgáltatási háttér térbeli megjelenése egyenlőtlen, ez esélyegyenlőtlenséget generál a szolgáltatásokat igénybevevő cégek között • Hiányos üzleti szolgáltatói háttér miatt a kedvezőtlen piaci pozíciók konzerválódása • Az út- és vasúthálózat minőségi mutatói kedvezőtlenek • A tömegközlekedési feltártság messze nem egyenletes, a térségnek nincs egyértelmű térstruktúrája, s az sem adekvát a gazdasági térszerkezettel • A még hatályos fejlesztési dokumentum fejlesztési programjainak végrehajtása nem kellő ütemben halad • A térség vállalkozásai – ellentétben az önkormányzati szereplőkkel – nem látják a fejlesztési program dokumentum jelentőségét, annak gyakorlatba való átültethetőségét • A cégek az elkövetkező éveket bizonytalannak értékelik, ami a fejlesztési tervek elodázását eredményezheti

Lehetőség	Veszély
<ul style="list-style-type: none"> • Mezőgazdaság jelentős szerepe a helyi gazdaságban, jó színvonalú, nagytömegű alapanyagot állítanak elő továbbfeldolgozásra • Lehetőség van a foglalkoztatási szint növelésére a „szociális gazdaság” erősítése révén, állami ösztönzők bevonásával • A falusi turizmus – lényegesen átalakuló háttér mellett – településenként több család számára nyújthat kiegészítő jövedelemforrást • Meglévő és fejleszthető határon átnyúló közlekedési kapcsolatok révén ráfűződés az ottani gyorsan növekvő pólusok gazdaságára • A működő ipari park, a meglévő helyi és állami befektetési kedvezmények (Vállalkozási Övezet) még kihasználhatók új befektetők vonzására • Energiahatékonyságot javító fejlesztési lépések elindítása a kormányzati támogatási rendszer átalakítása nyomán, a megújuló energiaforrások erőteljesebb felhasználása a helyi energiamérleg javításában • A térségi kereskedelmi szereplők számára a stabil hálózatokhoz való csatlakozás kitörési pontot jelenthet stagnáló-romló makrokörnyezet mellett is • Az ÚMFT és azon belül a DAOP forrásai – az agrárium és az élelmiszeripar esetében kiegészülve az ÚMVT keretével is – jól strukturált, többirányú fejlesztésre alkalmas, nagytömegű külső forrás-kínálatot jelentenek a térségi gazdasági szereplők számára 	<ul style="list-style-type: none"> • Jelentős a külső döntési központokba tartozó cégek jelenléte a térségi gazdaságban, ahol a fejlesztések és visszafejlesztési döntésekre a térségi szereplőknek és környezetnek csak korlátos a befolyása • Erős ingázási kényszer a munkahelyek megszerzése és megtartása érdekében, ami hosszabb távon végleges elköltözést is eredményezhet, különösen a fiatalabbak körében • A globális válság elhúzódása kiélezheti a térségi munkaerőpiac strukturális problémáit • Közlekedési elérhetőség a térség nagyobb részén kedvezőtlen, mind a közúti, mind a vasúti közlekedést tekintve • A pályázati források megszerzéséhez szükséges önerő biztosítása csak a nagyobb települések számára realitás, ami tovább centralizálja a térség gazdaságát • A magyar gazdaságban jelenlévő, a válság hatására erősödő problémák (pl. fizetési fegyelem, keresleti korlátok, szürkegazdaság) a térség vállalkozói számára hosszabb távon is romló makrokörnyezetet eredményeznek • A magas adó- és járulékszint, a kedvezmények szűkítése, az adóhatóság büntetési gyakorlata a magyar gazdaság 2006 utáni kényszerpályája elsősorban a határon túli versenytársakkal való összevetésben eredményez romló versenypozíciókat • A helyi erőfeszítéseket a makro-feltételek folyamatos átalakulása rendre felülírja